

MAAOMAAVALITSUS

EESTI MAAOMAAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

25. NOVEMBRIL 1930. A.

Nr. 18

KAHEKSAS AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: H. Avikson.

Tellimise hind:

Aastas	Kr.	5.—
Pooles aastas	"	2.50
Üksik number	"	—25
1923 aastak.	"	—50
1924 "	"	3.—
1925—1929 a. ä	"	5.—

Toimetus ja talitus:

Tallinnas, Suur Roosikrantsi
uul. Nr. 12.
Telefon Nr. 4—72.
Jooksev arve: Eesti Panga Tal-
linna osakond Nr. 609.

Kuulutuste hind:

1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr. 10.—,
¼ lhk. Kr. 5.—, 1 8 lhk. Kr. 2.50,
1/16 lhk. Kr. 1.25.
Dokumentide kaotamise kuulu-
tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub 20 korda aastas, iga kuu 10. ja 25. päeval, mai, juuni, juuli ja augusti kuudel ainult 10. päeval.

SISU:

Äärmine tsentralisatsioon hariduse alal —	
H. Lauri	Lhk. 291
Asjaajamise lihtsustamisest	" 298
Ettepanekud omavalitsuste asjaajamise ja raa- matupidamise lihtsustamise kohta —	
H. Avikson	" 299
Omavalitsuste päevauudised	309
E. M. Liidu ja omavalitsuste tegevusest	" 310
Riigikohtu seletused	" 311
Küsimused ja vastused	" 312
Kuulutused	" 290,312

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIT

vajab Liidu vabale sekretäri kohale

SEKRETÄRI.

Sooviavaldused elulookirjelduse ja senise tegevuse üksikasjalise ülesloetlusega adresseerida 10. detsembriks Eesti Maaomavalitsuste Liidule Tallinn, S. Roosikrantsi 12.

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIT.

Teie kinnitate

oma liikumata ja liikuvat varandust
tuleõnnetuse vastu

kõige soodsamatel tingimustel

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A./s.

„OMA“

mis on omavalitsuste ühine kinnitusettevõte ning mille tegevusest saadud tulud omavalitsuste kaudu rahvale tagasi lähevad.

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid üle Kr. 368.000.—

Seltsi juhatus: Tartus, Riia tän. 41, oma majas, kõnetr. üldine 3-44 juhatus 5-62.

Peaagentuur: Tallinn, Harju tn. 48, kõnetr. 18-58.

Agendid kõigil pool.

Harju maavalitsus korraldab

Vallasekretäride KUTSEEKSAMID

11.—16. detsembrini 1930. a. politseikooli ruumides, Lai tän. 40. Eksamite algus 11. detsembril kell 16. Eksamile lubatakse isikuid, kes vastavad „R. T.“ nr. 22 — 1926 a. avaldatud siseministrilt kinnitatud eksamikava § 3 nõuetele. Kirjalikud tempelmargiga varustatud sooviavaldused lühikese elulookirjelduse ja eksamikavas nõuetavate dokumentidega saata administratiivosakonnale 5. detsembriks s. a. Eksamikava on avaldatud „Maaomavalitsuses“ nr. 6, 1926 a.

Harju maavalitsus.

Äärmine tsentralisatsioon hariduse alal.

„Õppe- ja kasvatustöö ülevälve“ seaduse eelnõu.

H. Lauri,

Eesti Maaomavalitsuste Liidu esimees.

1.

Eesti kooli loomisel võeti põhimõtteks, et koolitöö järelvalve nõuab keskvalitsuse ja omavalitsuse kooskõlastatud tööd. Selle põhimõtte järel käidi pea kümme aastat, ilma et oleks kuulda olnud silmapaistvatest puudustest. Haridusministeerium kutsus kokku töö ühtlustamiseks maa- ja linnavalitsuste haridusosakondade juhatajate koosolekuid kui ka koolinõunikude päevi. Ei ole kuulda olnud, et viimastel koosolekutel ja päevadel oleks haridusministeeriumi esitajad millalgi öelnud, et omavalitsuse osavõtt kuidagi raskendaks koolide järelvalvet. Töötati üksmeeles ja omavalitsused panid hoolega tähele keskvalitsuse soove, niisamuti suhtus ka Haridusministeerium omavalitsustele heatahtlikult. Seisukord muutus järsult, kui haridusministriks sai J. Lattik, kes pooldas hariduse alal täielikku tsentralisatsiooni. Tema ajal esitati siis ka eelnõu Riigikogule, mille järele taheti omavalitsuselt võtta igasugune võimalus kaasa kõneleda koolide järelvalve alal. Koolinõunikud taheti teha riigiametnikkudeks, kellega kõneleb ainult veel Haridusministeerium. See eelnõu kutsus ellu omavalitsuse ringkondades õigustatud opositsiooni. Näidati õigusega, et niisugune järelvalve kord ainult siis võib olla maksev, kui koolide korraldamine kõige täiega võetakse keskvalitsuse kätte. Aga nii kaua, kui seaduse järele hariduse ala korraldamine on maa- ja linnavalitsuste ülesandeks, peavad nad teadma, mis sünnib koolides ja peavad võima kaasa kõneleda ka järelvalve alal. Peab käima Põhiseaduse järele. Riigile jäägu Põhiseadusega määratud üldine korraldus ja järelvalve (Põhiseaduse § 12), kuna kohapealsed ülesanded hariduse korraldamise ja lähema järelvalve alal kuulugu omavalitsuste kompetentsi.

Käesoleva seaduse eelnõu § 1 järele, mis hiljuti esitatud, võiks arvata, et tahetakse

jääda seniste põhimõtete ja traditsioonide juurde. Seal öeldakse: „Õppe- ja kasvatustöö ülevälve korraldajaiks on Hariduse- ja Sotsiaalministeerium ning maa- ja linnakoolivalitsused ja vähemusrahvuste kulturomavalitsuste koolivalitsused.“ Kahjuks jääb see põhimõte ainult ilusaks deklaratsiooniks, sest järgmised paragrahvid seisavad sellega ilmses vastolus. Nendes võetakse kahekäega tagasi, mis § 1 lubab. Sisuliselt seisab eelnõu äärmise tsentralisatsiooni alusel. Ta ei ütle seda otse välja, jätab mõnes kohas isegi mulje, et omavalitsusega tõsiselt arvestatakse. Nii öeldakse § 17, et „koolinõunikud on omavalitsuse ametnikud“. Kuid ligema analüüsi juures selgub, et eelnõu ignoreerib omavalitsust, katsub teda isegi muuta keskvalitsusele otse alluvaks asutuseks — kantseleiks. Keskvalitsuse kavatsusi sellel alal selgitab tänuväärset selgituskiri, mis kõneleb otsemat ja avalikumat keelt kui eelnõu ise.

2.

§ 1 järele korraldavad koolitöö ülevälvet Haridusministeerium ja kohalikud koolivalitsused. Missugune on tööjaotus nende vahel? HSM. *) nimel korraldavad ülevälvet minister, abiminister, HSM. koolivalitsuse direktor ja abidirektor, kunsti- ja teaduse osakonna direktor ja abidirektor ning haridusenõunikud. Uudiseks on eelnõus, et ülevälve õigus antakse ministri volitusele ka neile HSM. ametnikele, kellel on „kõrgem haridus“. Neile ametnikkudele ei ole tarvis ei pedagoogilist ettevalmistust ega koolitöö praktikat: kui annab ülikool diplomi ja minister volituse, siis muretseb Jumal juba mõistuse eest. Siin on tegemist küll diplomi ülehindamisega, mida näeme ka sellest, et haridusenõunikuks võib olla edas-

*) HSM lühendatult Hariduse ja Sotsiaalministeerium.

pidi ainult ülikooli diplomiga mees. Tarvis vaid meeles pidada, et meie kauaaegsel hariduseelu juhil, kadunud Fr. Mikkel-saarel puudus ülikooli diplom ja ometi on ta teened Eesti kooli loomisel võrratud. Niisama puudub see diplom ka teisel silmapaistval töömehel G. Ollikul. Neid ei kutsutud juhtivale kohale juhuslikult, vaid neil olid teened ja olid eeldused, et nad selle tööga paremini saavad valmis kui diplomimehed. Kas on siis seisukord üle-öö nüüd nii muutunud, et meil on külluses diplomimehi, keda võiks määrata tähtsatele vastutusrikastele kohtadele? Niisama võib § 9 järele minister volitada ka kõrgemate õppeasutuste õppejõude revideerima üksikuid õppeaineid. Nagu selgub — revidente keskvalitsuse poolt on palju. Kuid puudub see keskkoh, kes ühtlustab kõigi nende tööd. Endisel ajal oli Fr. Mikkel-saar abiministrina see, kes ühtlustas järelvalve tööd. Igale haridusenõunikul võivad olla oma seisukohad, niisama igal direktoril ja audirektoril. Kõigil neil on õigus anda juhatusi koolinõunikkudele, igaüks teeb seda oma arusaamise järele. Siia juurde tulevad veel revidendid „ministri volitusel“, ministeeriumi ametnikud ja professorid. Ülevalvetöö ühtlustajaks ei saa olla HSM. koolivalitsuse direktor, sest revideetideks on ka isikud, kes tema võimupiirist väljas ja kes töötavad „ministri volitusega“. Haridusenõuniku õigused on antud ka ministrile enesele ja abiministrile, aga need ei allu HSM. koolivalitsuse direktorile. Eelnõu järele jääb ülevalve ühtlustajaks minister ise. See on aga võimata, sest minister võib anda ainult üldpõhimõtteid, ülevalve ühtlustamine nõuab aga eriteadlase kätt. Näiteks ei mõtle ju keegi panna ehituste ja sildade otsest järelvalvet isiklikult teedeministri peale. Siin on seaduses auk, mis edaspidi läheb veel tuntavamaks, sest haridusenõunikku arvu tahetakse suurendada.

3.

§ 10 järele kuulub maa- ja linnakoolivalitsustele õppe- ja kasvatustöö ligem ja alaline järelevalve oma piirkonnas. Seda teostavad koolivalitsuste juhatajad ja koolinõunikud. Koolivalitsuste juhatajail on õigus „tutvuda“ koolitööga ja revideerida asutiste majanduslist külge. Kogu järelevalve kohtadel on koondatud koolinõunikku kätte. Koolinõunikud on eelnõu järele ainult nimepidi „omavalitsuse ametnikud“, tõepoolest on nad niisamasu-

gused ministeeriumi ametnikud, nagu seda kavatses J. Lattiku eelnõu. § 22 järele määrab minister nende „ülesannete täitmise ligema korra“ ja § 12 järele võib minister oma korraldustega panna nendele eri ülesandeid. Missugused kohustused on neil aga omavalitsuse vastu, sellest ei kõnele eelnõu sõnagi. Koolivalitsuse juhataja ei saaks edaspidi panna nende peale mingisuguseid ülesandeid ega teha nende töö suhtes mingisuguseid korraldusi. Koolinõunikul ei tarvitse enam informeerida koolivalitsuse juhatajat koolide seisukorra üle. No kuhu niimoodi minnakse? Seni oli maa- ja linnavalitsuste hariduseosakondade juhatajail õigusi ka õppe- ja kasvatustöö alal. Nad ei toimetanud revideerimist ise, vaid koolinõunikku kui kasvatuse eriteadlaste kaudu. Koolinõunikud informeerivad neid kõigest, mis sünnib koolis, ning arvestades koolinõunikku arvamistega ja seisukohtadega tegid nad korraldusi koolitöö alal. See õigus võetakse neilt nüüd ära. Korralduste tegemise õigus õppe- ja kasvatustöö alal kohapeal jääb ainult veel koolinõunikkudele. Koolivalitsuste juhatajaile ei keelata küll ära astuda üle kooli läve, ta võib koolieluga „tutvuda“. Ta tohib revideerida ainult majanduslikku tegevust ja „juhtida revideeritavate asutiste ülalpidajate tähelepanu väärnähtustele“. Kui ta leiab „tutvumisel“ ja majandusliku elu revideerimisel koolis taeva poole kiskendavaid asju kasvatuse alal, ei saa ta midagi teha. Ta ei saa teha korraldusi ka koolinõunikkudele. Ta võib need asjad võtta ainult „teadmiseks“. Koolijuhatajaile ja õpetajaile ei ole tal enam midagi öelda, ta võib juhtida vaid „kooli ülalpidajate“ tähelepanu korratustele majanduslikul alal.

Eelnõu kõneleb kõik aeg „koolivalitsusest“, tegelikult kaotab ta koolivalitsuse, jättes järele ainult nime. Koolivalitsus jääb fiktsiooniks. See eelnõu muudab sisuliselt „Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse“. Selles korralduses on ülesloetud terve rida ülesandeid, mis on täita koolivalitsusel. Nüüd tõrjutakse koolivalitsuse juhataja neist eemale. Järele jääb vaid koolinõunik, kelle kätte on koondatud kohapeal võim. Aga ega koolinõunik ei ole veel koolivalitsus. Mis peab nüüd tegema koolivalitsuse juhataja, kui ta saab kaebtuse, et kool on korrast ära? Koolinõunikule ta ei saa teha korraldusi. Enesel puudub tal õigus seletuse nõudmiseks koolitöö alal. Tal jääb õigus kut-

suda kokku haridusnõukogu ja anda asi selle arutada. Kuid haridusenõukogu on ainult „nõuandev asutis“. Kellele ta annab nõu? Kes viib ta otsused täide? Ei saa ometi ettekujutada niisugust koolivalitsust, kelle juhatajal ei ole hädatarvilisi õigusi. Nii on siis „koolivalitsusele“ sisulikult kriips peale tõmmatud. Nimepidi on aga seadus alles jäetud. Niisugune olukord tekitab igasuguseid segadusi ja annab kohtutele asjatut tööd. Segadus kooli valitsemise alal aina suureneb.

Seletuskiri toob ka põhjenduse, mis pärast võetakse koolivalitsuste juhatajatelt õigused järelevalve alal. Nimelt ei olevat koolivalitsuse juhatajad kui valitavad ametnikud igakord pedagoogid, sellepärast ei võidavat neile anda õigusi õppe- ja kasvatustöö järelevalve alal. Kuid oleme järjekindlad. Valitava ametniku mõiste alla ei käi ju mitte üksi koolivalitsuse juhataja, vaid ka teised maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsuse liikmed. Ka sinna võivad sattuda isikud ilma vastava ettevalmistuseta. Siis ei või ju neile ka anda mingisuguseid õigusi, vaid need tulevad jätta eriteadlastele. Koolivalitsuse juhatajaile antakse õigus revideerida asutuste „majanduse alal“. Aga kes ütleb, et koolivalitsuse juhataja on saanud majanduse alal tarviliku ettevalmistuse? Niiviisi jõuame välja omavalitsuse eitamisele kõige puhtamal kujul. Jõuame välja vana veneaegse püha bürokraatia juurde, kus puudus „kodanik“ ja tegemist oli ainult „elanikkudega“ ja viimased olid loomulikult ametnikkude hooldamise ja eestkostmise all. Kuid astume sammu edasi. Valitava ametniku seisukohal asub ju ka minister ise. Ka hariduseministriks võivad sattuda isikud, „kes ei ole pedagoogid“. Kuid ometi on temal seaduse järele täisvõim ka koolide järelevalve alal. Teda õigustab selleks rahva usaldus. Koolivalitsuste juhatajail on niisama rahva usaldus kui ministril, kuid see ei maksa eelnõu kokkuseadjate silmas midagi. Kui seesama hariduseminister, kes koostab seadusi kooli alal ja teostab kõrgemat järelevalvet, valitakse edaspidi koolivalitsuse juhatajaks, ei ole tal järelevalve alal enam mingisuguseid õigusi. Ministrina on ta „pedagoog“, aga koolivalitsuse juhatajana ta enam ei ole „pedagoog“. Kui hakkab koolivalitsuse juhatajaks endine haridusenõunik või koolinõunik, ei ole temal ka õigusi järele-

valve alal. Kui võrdleme koolivalitsuste juhatajaid ja hariduseministreid, siis näeme, et koolivalitsuste juhatajaiks on olnud enamikus rohkem pedagooge kui hariduseministreiks. Nad on olnud oma koh-tadel pikemat aega, mõned isegi kuni kümme aastat, nad on süvenenud oma töösse, kuna aga ministri valitsemise aeg kestab 1—2 aastat.

Millega on teeninud koolivalitsuste juhatajad selle umbusalduse, mis neile avaldatakse selle seaduse eelnõuga? Kui öeldakse, et ega hariduseminister ise revideeri (revideerib küll), vaid temal on asjatundjad, kes annavad temale aru koolide seisukorrast ja kellelt ta võib küsida nõu. Aga millal on siis käinud revideerimas koolivalitsuse juhtajad ise või üksipäinis? Ka neil on nõuandjaiks koolinõunikud, kelle hulgas ka ometi peaks leiduma asjatundjaid ja kes enamikus kõik on olnud ametis 10 aasta ümber. Sellepöolest on ministrid ja koolivalitsuste juhatajad ühesuguses seisukorras. Kui nad mõnda asja ei tunne, peavad nad küsima asjatundjatelt ja see on nende taktitundest, millisel määral nad teevad seda. Kui on mõni koolivalitsuse juhataja teinud rumalusi, siis on teinud rumalusi ka mõnigi hariduseminister.

Koolitöö ülevahe ümberkorraldamise põhjuseks ei ole koolivalitsuste juhatajate asjatundmatus, vaid peadtõstev tsentralisatsiooni põhimõte: omavalitsust ei usaldada. Kuid see umbusaldus ei ole millegagi põhjendatud. Kaevatakse, et koolielu on ummikus. Kes on viinud ta ummikusse? Igatahes mitte omavalitsused.

4.

Mis õigus jääb maa- ja linnavalitsusele koolinõuniku kohta? Maksta korteriraha, päevaraha, sõiduraha ja arstimise kulud. Kas maa- ja linnavalitsus on kohustatud andma koolinõuniku käsutusse ka oma kantseleijõud, kui koolinõunik teostab ülesandeid, mida pannud tema peale Hariduseministeerium, seda küsimust eelnõu ei puuduta. Niisama võib muutuda raskeks ka koolinõuniku ametiruumide küsimus, kui koolinõunik istub maavalitsuses ainult ministeeriumi käsualusena.

Maa- ja linnavalitsusel on koolinõuniku suhtes valimise õigus. See on ka rohkem nimepidi, sest ta on äärmiselt piiratud. Valida saab ainult neid kandidaate, keda paneb ette „koolivalitsus“. Sellega omab koolivalitsuse juhataja niisuguse

otsustava võimu, et maa- ja linnavalitsus peab tingimata valima tema kandidaadi. Sellega on valimine etteotsustatud, sest maa- ja linnavalitsus ei saa valida teist. Mis „valimine“ see siis on? Edasi. Kui kahe kuu jooksul ei panda ette koolinõuniku kandidaati Hariduseministeeriumile, siis läheb koolinõuniku määramine ministeeriumi kätte. Niisamuti läheb määramise õigus ministeeriumi kätte, kui kaks korda järgemööda pannakse ette ministeeriumile vastuvõtmatu kandidaat. Nii on siis ministeeriumil koolinõuniku ametisseadmisel peaaegu vabad käed. Omavalitsusele antakse koolinõuniku otsimiseks ainult kaks kuud, kuna ministeerium ometi teab, et heade jõudude otsimine ei ole kerge. Tuletame meelde, kui kaua otsiti HSM. koolivalitsuse direktori kandidaati. Mis „omavalitsuse ametnik“ on koolinõunik, kelle tegelikult võib ametisse panna ministeerium, kes saab kõik juhtnöörid ministeeriumilt ja kelle töökorralduse kohta ei ole maa- ja linnavalitsusel mingit õigust? Eelnõu jätab nimetamata veel tähtsa küsimuse: kui koolinõunikud tulevad koondamisele, kes määrab siis vastatavad koolinõunikud, kas valiv asutus, maavalitsus või ministeerium? Eelnõus valitseva tendentsi järele peaks arvama, et ministeerium ka seda peab oma eesõiguseks. See ei käiks jälle kokku omavalitsuse õigustega.

5.

Kuid eelnõu läheb omavalitsuste õiguste piiramisel veel kaugemale. § 7 järele käib haridusenõunikkude ülesannete hulka ka koolivalitsuste revideerimine. Seda õigust võib anda minister ka kõrgema haridusega ministeeriumiametnikele. Eestimaa Koolivalitsuse aj. korralduse järele on koolivalitsus maa- ja linnavalitsuse hariduseosakonnaks, nii siis lahutamata osa muust omavalitsusest. Sellega siis paneb keskvalitsus ametisse omavalitsuste revidendid. Keskvalitsusel on ikka olnud õigus revideerida omavalitsuse asutisi, kuid seda teevad vastavad ametnikud ikka igakordse ministri erivolitusega. Revidendid kannavad revideerimise protokollid ministrile ette, kes siis teeb oma korraldused. Eelnõus ettenähtud kord on hoopis teistsugune: pannakse ametisse omavalitsuste revident, kes revideerib neid kui keskvalitsusele alluvaid asutusi ja seda üksi mitte seadusepärasuse, vaid ka otstarbekohasuse seisukohalt. Kuidas toi-

metada seda revideerimist, selle kohta annab määrused minister, sest § 22 järele on tal selleks õigus. See § 22 teeb koolivalitsused ministeeriumile alluvaks kantseleiks. Kui tõesti peetakse tarvilikuks panna ametisse omavalitsuste revident, tehtagu seda teisiti: määratagu seadusega kindlaks revidendi õigused ja kohused, aga ärgu kõneldagu ebamääraselt, et nende ametnikkude „ülesannete täitmise lähem kodukord määratakse kindlaks ministri sellekohases määruses“. Kui leitakse, et järevalvet omavalitsuse üle on tarvis kõvendada, siis andku vastavad seadused Riigikogu, aga ärgu antagu omavalitsust ministri heaksarvamise alla. Iga minister võib talitada oma maitse järele. Peab ikka olema vahe, kas revideeritakse mõnda kooli ja raamatukogu või omavalitsust ennast. Seda tähtsat õigust ei tohiks anda keskvalitsusele kolmerealise paragrahviga lahtise kaardina, kuhu iga minister võib kirjutada peale, mis ta tahab.

Keskvalitsuse revideerimise õigus ulatab selle eelõnu järele kaugemale kui koolivalitsustesse. Hariduseministeeriumi revideerimise alla kuuluvad ka vallavalitsused kui koolide ülalpidajad. Seaduse eelnõu näeb ette koolide „majanduse ala“ revideerimise, kusjuures revidentidel on õigus juhtida kooliülalpidajate asutuste tähelepanu nende asutuste puudustele ja väärnähtustele, sellest ühtlasi teada andes ministrile. Vallavalitsused satuvad siis kahe ministeeriumi revidentide alla — seda toimetab Siseministeerium ja see õigus antakse ka Hariduseministeeriumile. Esimene revideerib ainult seadusepärasuse, teine ka otstarbekohasuse seisukohalt. Seni on omavalitsus majanduslikul alal olnud teataval määral iseseisev, nüüd kaotab ta selle. Võtame näite: täienduskoolil on kasutada aed või talu. Selle majapidamise seisukord on suurel määral sellest krediidist, mille annud kasutada kooli ülalpidaja. Tuleb haridusenõunik ja nõuab, et majapidamine aias või talus tuleb hoopis teisiti korraldada. Ümberkorraldamine on ühenduses rahaga, mida omavalitsus peab määrama. Kes ütleb, et revident on asjatundja ka majanduse alal? Iga „pedagoog“ ei ole veel eriteadlane majanduse alal. Ja neid majanduseala revidente kogub õige palju: minister abiga, ministeeriumi direktorid abidega, ministeeriumi kõrgema haridusega ametnikud ministri volitusel, kõik haridusenõunikud, kohalik koolinõunik ja

lõpuks ka koolivalitsuse juhataja. Kõlab anekdoodina, et ametnikule antakse õigus revideerida peremeest, sedasama omavalitsust, kelle ametnikuks ta on. Koolinõunikul, kes peab olema maavalitsuse ametnikuks, on õigus revideerida maavalitsuse poolt ülalpeetavat täienduskooli majapidamist. Tal on õigus juhtida maavalitsuse tähelepanu puuduste ja väärnähtuste kohta, mis tema arvates tulevad ette majapidamises ja nõuda nende kõrvaldamist, teatades sellest HSM. Koolinõunik pannakse seadusega pealekaebajaks maavalitsuse peale. Selle punkti kaudu tahtakse panna omavalitsuste majapidamine keskvalitsuse kontrolli alla, kuid võimupiire ei tohi ikka nii segi ajada, et ametnik kontrollib oma peremeest. HSM. ei kujuta sugugi ette, missuguse hiigla töökoorma paneb ta koolinõunikkude peale ülesandega revideerida koolide „majanduseala“ ja juhtida vallavalitsuste tähelepanu nendes ettetulnud puuduste peale. Kui ta kujutaks seda ette, siis ei kõneleks ta koolinõunikkude koondamisest, vaid nõuaks krediite nende arvu suurendamiseks. Maadlemisel vallaomavalitsustega upuks koolinõunik ise paberivirnade sisse ja uputaks sinna ka Hariduseministeeriumi. Hulga iseseisvate revidentide töö tagajärjel jääb töö tagajärg nulliks. Majanduseala revideerib koolinõunik ja leiab puudusi, sedasama revideerib ka koolivalitsuse juhataja ja leiab, et kõik on korras. Kumbki revident teatab iseseisvalt: koolivalitsuse juhataja oma mõistuse ja parema arusaamise järele, koolinõunik Hariduseministeeriumi eeskirjade järele. Revidentidel ei ole tarvis „kokku kõneleda“, seda seadus ei nõua. Kelle soovi peab täitma vallavalitsus? Liig palju ülemusi ei ole ka hea. Kui tahetakse jätta seadusse „majanduseala“ revideerimine koolinõuniku poolt, siis peab seda täpsemalt redigeerima seaduses eneses. Ei rahulda see, et ministeerium edaspidi annab vastavad määrused. Kui koolinõunik allub maavalitsusele, siis sarnast kurioosumi ette ei tule.

6.

Seletusekiri lubab vähendada koolinõunikkude arvu 40% võrra, millega saavutatakse kokkuhoidu üle 33 tuhande krooni. Kuna aga sealsamas seletatakse, et tahetakse õppe- ja kasvatustöö ülevalvet laiendada ja süvendada, siis tekib kahtlus, kas saavutatakse korräga neid

kaht sihti — kokkuhoidu ja ühtlasi töö süvendamist. Tõuseb küsimus, kas lubatud koondamine ja kokkuhoid on reaalne või fiktiivne. Ligemalt tutvunedes on asi selge: Hariduseministeerium tahab järelvalve „süvendamiseks“ panna ametisse rea uusi hariduseõunikke ja kõrgema haridusega ministeeriumi ametnikke. Et saada krediiti nende palkadeks, sõidu- ja päevarahadeks, selleks vähendatakse koolinõunikkude arvu. Seletusekiri ütleb, et koolinõunikkude koondamisega hoitakse kokku 33,696 krooni, nimelt 12 koolinõuniku riigi palga osa. Aga ei ole võetud arvesse uute juurde pandavate hariduseõunikkude ja kõrgema haridusega ministeeriumiametnikkude palk, sõidu- ja päevarahad. Palju need välja teevad, seda seletusekiri ei kõnele. Võib olla samapalju, võib olla koguni rohkem. Võib olla tuleks kõnelda hoopis laiuamisest, aga mitte kokkuhoiust. Iseäralikud on need motiivid, millega põhjendab ministeerium tarvidust juurde panna „vähemalt kaks hariduseõuniku“. Neid minevat vaja „avalikkude algkoolide, kutsekoolide ja keskkoolide võrgu reguleerimiseks“. Siit näeme, kuidas tsentralisatsioon ei vähenda kulusid, vaid suurendab neid. Alles tänavu võeti algkoolide võrk ära omavalitsuste käest ja kohe on tarvis kõrgepalgalist tööjõudu tema reguleerimiseks. Selle „reguleerimisega“ oleks omavalitsus juba ammu saanud paremini hakkama, kui ministeerium oleks hoolitsenud selle eest, et seadusest oleks kõrvaldatud need määrused, mis takistasid koondamist. Üks asi peaks olema selge: koolivõrku ei reguleerita Tallinnas kantseleides, sest siis saab ta eluvõõras, koolivõrgu eeltöid peab tehtama kohtadel kohaliste olude ja tarviduste järele. Milleks on siis edaspidi tarvis kaht hariduseõuniku — ega ometi iga aasta murta koolivõrku kuni alusteni.

Põhjused, mis toodakse ette Hariduseministeeriumi koosseisu suurendamise kasuks, ei kannata arvustust. Sellel on ka ainult üks nimetus: laiuamine. Tegelikult kujuneb asi ikka nii, et koolinõunikkude koondamise arvel suurendatakse ministeeriumi staapi, hiljem on aga tarvis jälle koolinõunikkude arvu tõsta, sest kawatsetava arvu juures ei jää koolinõuniku tööst muud kui illusioon. Nad ei suuda nende peale pandud ülesandeid täita. Milleks petta end lootusega, et koolide järelvalve olemas, kui seda ei ole ja hellitada end lootusega, et koolinõunikkude töökoormat võib enam kui kahekordselt suurendada,

nagu seda teeb eelnõu, nende arvu aga ligi poole võrra vähendades?

Seletuskiri eksib põhjalikult, tõendades, et õppe- ja kasvatustöö tingimused on muutunud soodsamateks. Koondamine mõeldud aastal muutis töötingimused algkoolides halvemaks, sest koondatud klassikomplektide arv on tõusnud: õpetajad peavad töötama korraga 3, 4, 5 ja isegi kuue klassiga. Niisuguseks töötamiseks ei ole nad ettevalmistatud. Revideerimise ja instrueerimise nõrgendamiseks ei ole praegu põhjust. Koolinõunikkuide koondamise tagajärjel kannataks peamiselt algkool. Keskkoolide pärast ei ole tarvis tõsta hariduseõnikkude arvu, sest keskkoolide võrku on tarvis tuntavalt koondada ja siis saadakse praeguste jõududega küllalt valmis, kuna pealegi käesoleval aastal hariduseõnikkude arv nii kui nii on tõusnud kahe pealt kolme peale.

7.

Käesolevas eelnõus, eriti kui pidada silmas seletuskirjas väljendatud kavatsusi, on meil tegemist seniste koolide ülevalve põhjaliku muutmise ja murdmisega. Millele põhjeneb uus süsteem? Esimeseks nurgakiviks on tsentralisatsioon. Omavalitsusi ei usaldata. Koolivalitsuse juhatajalt võetakse õigus kaasa kõneleda õppe- ja kasvatustöö järelvalve asjus. Koolide revideerimise õigus antakse ka ministeeriumi kõrgematele ametnikele, kes ei pruugi olla „pedagoogid“. Kohalikke koolinõunikke ei usaldata. Nende käest võetakse kutsekoolide ja keskkoolide järelvalve ära. Neid ei peeta küllalt kompetentseks ka oma erialal. Neid ametnikke, kes asuvad Tallinnas ministri silma all, kellel on ministri usaldus, on asjatundjad, nende arv tuleb suurendada 100% võrra, kuna provintsitegelasi ikka ei või hästi uskuda, sest ministri silm ei ulata neid nägema. Nende arvu peab vähendama.

Teiseks nurgakiviks on eriteadlaste ülehindamine. Eelnõu järele katsutakse järelvalvet nõnda korraldada, et iga ainet revideerib eriteadlane. Esikohale ei seata enam kool ja laps, vaid õppeaine. Õppekavade kokkuseadmisel ja endi kongressidel nägid aineõpetajad-eriteadlased ainult ainet, ei näinud aga last ja tema võimisi. Eriteadlaste mõjul on tõusnud kooli koormatus suureks. Iga kooli revident peab põhjalikult süvenema igasse kooli, peab hästi tundma igat kooli kõigi tema iseäraldustega, igat õpetajat ja tema

võimist. Ta peab olema mitte ainult inspektor, vaid ka nõuandja. Seda suudab ainult kohalik koolinõunik, aga mitte Tallinnast kohale sõitnud eriteadl. ametnik. Ja eriteadlane ei ole aga mitte igakord kodus metoodilistes ja kasvatustööküsimustes. Metoodika on ülikoolis isesugune, keskkoolis isesugune ja algkoolis isesugune. Ülikooli professor võib olla hea asjatundja oma alal, aga ta võib olla vähik algkooli ja keskkooli metoodikas. Nad on kahtlemata väga soovitatavad ja tarvilikkude õppeainete läbivõtmise suhtes revideerimise juures ekspertidena. Nende kätte aga ei tohiks anda piiramatut õigust revideerimise alal. Tuleks niisama välja kui omal ajal revideerisid algkooli kirikuõpetajad. Õpetajatel ei tohi anda võimalust üht revidenti teise vastu välja mängida. Kui leitakse õpetamises puudusi, seletab õpetaja külmavereliselt: see ja see revident käskis õpetada niiviisi. Revideerimise ühtlus on väga tähtis. Senini oli nii, kui peainspektor sõitis kooli kohale, siis kutsus kaasa ka koolinõuniku. See kord on õige, sest peainspektor ei revideeri mitte üksi kooli vaid ka koolinõunikku. Imelik, miks pärast ei tarvita Haridusministeerium praeguste koolinõunikkuide hulgas olevaid eriteadlasi. Neid on olemas. Kas nad ei võiks ka vahest väljaspool oma ringkonda eriteadlasena käia. Väga hästi. Igatahes on selge, et meil uute eriteadlaste ametisse panemiseks tarvidust ei ole.

8.

Sellel süsteemil, millega esineb eelnõu, on see hädaoht, et ta seab esikohale õppeaineid, jätab aga tahaplaanile kasvatuse. Teoreetiliselt nõutakse ikka, et kasvatust on niisama tähtis kui õpetus, isegi tähtsam, praktiliselt pöörame kasvatusele vähe tähelepanu. Kasvatust ei saa revideerida eriteadlaste-aineõpetajate kaudu. Kasvatust saab revideerida ainult nii, et revident katsub olla kooliga alalises ühenduses, teda panna tähele igasugustes eluavaldustes.

Tallinnast kohale sõitev ametnik seda ei näe. Keskkooli kasvatulise elu ülevalve jääb sõiti, sest kohalik koolinõunik keskkooli sisseastuda ei tohi. No mis see tähendab? Mis sõgesiku mäng see on?

Kooli ülalpidaja omavalitsus kaotab ka igasuguse ülevaate oma koolist. Ta võib saada seda ainult ministeeriumist. See tee on raske ja keeruline.

Seletuskiri seab eeskujuks koolide üle-

valve alal Lätit. Me vist keegi ei tahaks, et meil korduksid Läti lood, nagu nad tulid ette Riia keskkoolis ajalehtede kirjutuste järele. Ilma nimetamata on vist kõigil veel meeles see sündmus. Viga seis: revideerimise süsteemis. Revideeriti eriteadlaste kaudu õppeainet. Õpilased mõistsid ja kõik oli nagu korras. Kooli ennast aga ei näinud ükski revident, niisamuti ka mitte seda vaimu, mis temas valitses.

Kes jääb meil uue ülevalve seaduse järele vastutavaks keskkooli kasvatuslise külje eest. Kas ainuüksi direktor? Kogu kasvatus kooli õppe- ja kasvatustöö eest tahab võtta minister oma õlgadele. Kohapealset silma enam ei jää. Elame äärmise tsentralisatsiooni tähe all.

Eelpool ettetoodud seisukohtadest välja minnes peaks leidma tunnustamist õppe- ja kasvatusetöö ülevalve seaduse eelnõus need põhimõtted, mida seadis ülesse Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus omal koosolekul 20. novembril k. a. Nende põhimõtete kohaselt tuleks õppe- ja kasvatusetöö ülevalve seaduse eelnõu ümber töötada, õigemini põhjalikult uuesti teha, nimelt:

9.

See tsentralisatsiooni suund, mille on võtnud omaks õppe- ja kasvatusetöö ülevalve seaduse eelnõus, on võõras Vabariigi demokraatlikule korrale ja vastolus Põhiseadusega, mille järgi teostab riik valitsemist kohtadel omavalitsuste kaudu. Riigile jäägu hariduse alal Põhiseadusega määratud üldine korraldus ja ülevalve (Põhiseaduse § 12), kuna kohapealsed ülesanded hariduse korraldamise ja lähema järevalve alal kuulugu omavalitsuste kompetentsi.

Sellest seisukohast väljamineks peaks leidma tunnustamist õppe- ja kasvatusetöö seaduse eelnõus järgmised põhimõtted:

1) Alghariduse korraldamine ja lähema järevalve olgu kohapeal maa- ja linnavalitsuste hooleks, kes teostavad neid ülesandeid oma haridusosakondade (Maa- ja linnavalitsuste) kaudu.

2) Maa- ja linnavalitsuste hariduse osakondade kompetents mahutagu eneses peale omavalitsuse asutuse osakonna otsekoheste ülesannete ka kõik need õigused ja ülesanded, mis neile on juba antud Eestimaa Koolivalitsuse ajutise korraldusega ja mis kavatakse anda Koolinõunikudele koolide järevalve alal uue sea-

duse eelnõuga. Neid viimaseid eriülesandeid teostavad ka maa- ja linnavalitsuste haridusosakonnad (koolivalitsused) asja iseloomu kohaselt kas otsekohe oma enese korralduste või koolinõunikude kaudu.

3) Koolinõunik, kui omavalitsuse ametnik, allugu oma ülesannete täitmisel otsekohe haridusosakonna (Koolivalitsuse) juhatajale, kuna HSM allub ta ainult järevalve korras kui eriülesannetega ametnik ja nimelt pedagoogilistes küsimustes.

4) Kõik asjaajamine alghariduse korraldamise ja järevalve alal sündigu hariduseosakonna (maa- või linnavalitsuste) kaudu ja osakonna juhataja otsekohe korraldusel, pedagoogilistes küsimustes koolinõuniku ettekannete alusel osakonna juhatajale.

5) HSM. teostagu oma üldkorraldusi ja ülevalvet alghariduse alal kohtadel maa- või linnavalitsuste kaudu, kusjuures HSM. haridusenõunikku revideerimine ja instrueerimine algkoolides õppe- ja kasvatusetöö alal olgu ühtlasi ka koolinõuniku pedagoogilise tegevuse revideerimine ja see koolide revideerimine sündigu viimase juuresolekul. Haridusenõunikudelt leitud puuduste kõrvaldamine sündigu maa- ja linnakoolivalitsuste ja koolinõunikku kaudu haridusetöö ja järevalve ühtlustamise eesmärgiga.

6) Koolinõuniku valimine sündigu hariduseosakonna (Koolivalitsuse) juhataja ettepanekul omavalitsuse täidesaatva organi poolt, kelle ametnikuks ta on, isikute seast, kel vastav haridus ja ettevalmistus ja ta registreeritagu ametisse HSM. poolt alustel, mis on maksvad õpetajate ametisse registreerimise kohta.

7. Maa- ja linnavalitsustele nende hariduseosakondade (Koolivalitsuste) kaudu allugu ka omavalitsuste poolt ülevalpeetavad täiendus-, kutse- ja keskkoolid, s. o. nende lähem järevalve ja instrueerimine õppe- ja kasvatusetöö alal sündigu ka HSM. ülevalvel maa- ja linnakoolivalitsuste ja nende teenistuses olevate koolinõunikku kaudu.

Nende omavalitsuste koolide revideerimine HSM. poolt sündigu omavalitsuse esindaja või koolinõuniku juuresolekul, et omavalitsus oleks teadlik revideerimise tagajärgede, HSM. nõudmiste ja antud instruksiooni asjus.

8) Algkoolide võrgu korraldamine kuulugu maa- ja linnaomavalitsuste võimkonda seaduseandlisel teel määratud alustel ja HSM. ülevalvel.

9) Maa- ja linnavalitsuste hariduseosakondade (koolivalitsuste) revideerimine, koolide korraldamine, õpetajate registreerimise ja haridusetöö järelevalve alal sündigu osakonna tegevuse seaduslikkuse seisukohast ja HSMinistri erilisel korraldusel (mitte ametniku oma äranägemise järgi), mille kohta tehakse vastav ettekanne ministrile ja kelle poolt tehakse siis maa- või linnakoolivalitsustele teatavaks revideerimise tagajärjed ja tarviduse korral antakse vastavad juhtnöörid. Isikute vastutusele võtmine ilmsiks tulnud süütegudes võib sündida ainult kohtu korras.

10) Kõigi nende ülesannete edukaks teostamiseks tuleks anda omavalitsustele suuremaid sissetuleku võimalusi, milleks keskvalitsusel tuleks loobuda suuremal

määral kohapealsetest otsekohestest maksumedest, jättes kohapealsele omavalitsusele laiemat tegevuse võimalust ja ühtlasi ka vastutust, mis puhul osutuks ka ülearusteks keskvalitsuse tsentralisatsiooni püüded, mis põhjenevad nüüd peamiselt sellele, et omavalitsused ei suuda täita neile kuuluvaid ja kuuluma peaksid ülesandeid ja kuna keskvalitsus kannab kulud, siis peaks võtma tema oma kätte ka nende kulude reguleerimise ja kohapealsete vajaduste otsustamise.

Sarnane valitsemise süsteem võtaks aga rahvalt igasuguse enesemääramise algatuse võimaluse ja ühtlasi ka vastutustunde, milline olukord võib kujuneda isegi riigile hädaohlikuks.

Asjaajamise lihtsustamisest.

Omavalitsustel on täita riiklised ja kogukondlised ülesanded. Kord ja abinõud, kuidas ja mille varal nad neid ülesandeid täidavad, sinnitavad asjaajamise korra. Väike ülesanne võib tingida suure töö ja toiminguga paberil, et tarvilisi jälgi jätta aruandmise ja revideerimise otstarbel. Ülesanne ise ja selle täitmine võivad varju jääda selle töö kõrval, mis tehakse selleks, et näidata, et see ülesanne täidetud on.

See nähtus on tingitud sellest, et meil võetakse ametnikke teatud eelarvamistega, isikutena, keda hästi usaldada ei või, kelle igat sammu peab kontrollima. Ja et neid kontrollida võiks, selleks otsitakse ja leitakse igasuguseid aruandeid ja kirjapanemisi nii ja teisi, kuigi need nõudmised teinekord naeruväärselt mitte mingisuguseid tagajärgi andjad on, nagu näit. paari aasta eest ülesseatud nõue vallavalitsustele, et tuleb kõigi kinnisvara maksu maksjate nimekirjad ministeeriumi saata, kes kuu jooksul maksu tasunud. Kuigi teinekord neil nõudmistel koguni isesugused ülesanded on, nii vast ka viimati nimetatud nõudmisel, sest see, et nende andmetega midagi kontrollida ei saa, peaks igale mõtlejale selge olema, siiski asjaajamine tehakse sellega omavalitsustes väga raskeks.

Mitte üksi see, et riigiasutustes vaadatakse omavalitsuste ametnikkude peale teatud eelarvamistega, vaid, peab kahjat-

susega konstateerima, et isegi omavalitsusnimeste juures tuleb nähtus avalikuks, kus ka nemad ise iseene peale vaatavad eelarvamisega. Tooksin ainult näite, kus uue vallaomaval. seaduse eelnõu läbivaatamise puhul mõnigi vallavanem pooldas seda, et ei võiks usaldada vallavanemat ja sekretäri vallavolikogu protokollil allakirjutajaks, vaid see protokoll tuleb volikogule ettelugeda!

Tegelikult ei ole asi nii kurb, et me peaksime igas omaval. ametnikus kurjategijat nägema, kuigi neid juhuseid on, kus valitu ei vääri temale usaldatud kohta.

Et asjata tööst ja asjata kuludest lahti saada, peaksime omas asjaajamise korras väljaminema seisukohast, et teeme ainult seda, mis asja enese pärast tarvilik on, kõrvale jättes kõike otstarbetut.

Ülearune töö võib tingitud olla kahest põhjusest: kas teeb töötajaja ise enese algatusel töö keeruliseks, või teeb ta seda antud ja ettekirjutatud juhtnööride kohaselt.

Esimene nähtus võib ilmsiks tulla, kui ei suudeta oma leitudusi arvustavalt vaadelda. Tuleb wägise meelde üks sarnane juhtum aastat 8 tagasi. Peetri valla sekretär oli teinud omapärase leiduse, mille peale ta minu, kui revidendi, tähelepanu uhkusega pööras. Ta oli lasknud trükkida enese kokkuseatud eri kinnisvaramaksu kviiitungiraamatud. Igale kinnisvara mak-

sumaksjale anti kviitung, milles oli maksetud summa ja selle protsendid ärajaotatud riigile, maavalitsusele ja vallale ning lõpuks ka kokkuvõtte. Samuti kviitungi kontsal. Kui ma küsisin, mis kasu sellest iga maksusumma jaotamisest kviitungis on, sest kuu lõpul terve sissevõetud summa jaotamisega saadakse seesama tagajärg ilma ühegi vaevata kätte, siis pandi ainult imeks, kui vähe hinnatakse uuendusi ja sekretäride algatusi. Kuivõrd see uuendus aga valla üldasjaajamise peale mõjus, oli sedavõrd silmatorkav, et, andudes oma leiduse teostamisele, kõik muu ja tarviline töö oli sedavõrd tegemata jäänud, et leidur-sekretär pidi ametist lahkuma. Kui sarnaseid leidureid leidub ka nende hulgas, kes ettekirjutusi teevad või kavatsid loovad, siis oleme kõik head Peetri valla sekretärid: teeme vähetulusat ehk suutu asjatut tööd, kuna hädatarviline selle tagajärjel tegemata peab jääma.

Kui meil 8000—9000 elanikuga vallas

6—7 kantseleiametnikku töös on, Soomes aga ainult 2, kui Soomes selle juures asutusi mitu korda rohkem kui meil, mis katub selle töö vahe, mis seal riikliste ülesannete arvel vähem, siis peab mingisugune vahe olema ka sealsete ja siinsete valdade asjaajamise korras, ja meil tuleb tõsiselt järeelvaadata, kas ei käi meie ühes ehk teises asjas eespool nimetatud valla-sekretäri-leiduri radades.

Soome nähted, mis eelmises kolmes „Maaomavalitsuse“ numbris toodud, peaksid sundima meid meie oma tööd arvustavalt vaatlema. Tegelikult töö juures olejad peaksid kõige kergemalt leidma seda, mis hädavajaline, mis ülearune, et viimast ära heita.

Et selles asjas mõtteid liikuma panna, anname oma lubaduse kohaselt ruumi järgnevale ettepanekule, mille H. A v i k s o n esitas Kohtu- ja Siseministrile Soome nähtuste põhjal asjaajamise ja raamatupidamise lihtsustamiseks meie valdades:

Ettepanekud omavalitsuste asjaajamise ja raamatupidamise lihtsustamise kohta.

I. Kirjade registreerimine, täitmine ja alalhoidmine.

Iga töö ümberkorralduse juures tuleb vaatlusele võtta küsimus täies ulatuses, nii ka kirjade registreerimine selle kaasas käivate küsimustega kuni momendini, millel kiri arhiivis omale õige koha leidnud arhiivi korralduse nõuete kohaselt.

Uuenduste leidmiseks tuleb kõige pealt maksvat korda arvustavalt vaadelda. See on kirjade registreerimise ja alalhoidmise alal järgmine:

Sissetulnud kirjad avab sekretär ja loeb nad ka läbi. Asutustes, kus peale sekretäri ka abitööjõude, läheb kiri selle abijõu kätte lauajuhendisse kandmiseks.

Lauajuhend on sissetulnud ja väljaläinud kirjade ühine registreerimise raamat. Sinna kantakse sissetulnud kirjad, kui nad teatud küsimuses esimesed, erijärjenumbri all sisse, äramärkides peale numbri saamise aega, saadud kirja numbrit ja aega, selle saatjat ja kirja sisu. On aga sissetulnud kiri vastus meie kirja peale, siis otsime meie kirja numbri järele lauajuhendist üles, kus meie kiri omal ajal registreeriti ja märgime kirja käigu lahtrisse sissetulnud kirja andmed

ära seal kohal, kus väljaläinud kiri ise registreeriti. Seega kannab saadud kiri meie kirja numbrit. Kui küsimus alati varemalt selle kirjasaatja ehk kellegi muu poolt, ja saadud kiri on juba kolmas või neljas selles küsimuses, siis tuleb selle saamine märkida juba kuude eest saadud kirja registreerimise kohal vastavas lahtris. Algatame meie väljaläinud kirjaga teatud küsimust, siis registreerime ta kronoloogilises järjekorras lauajuhendis järjenumbri all, saatmise aega, adressaati ja kirja sisu äramärkides. On meie kiri aga vastuseks mõnele sissetulnud kirjale, ei saa ta uut järjenumbrit, vaid selle kirja numbri, mille peale ta vastuseks on, ja peab leppima kohaga kirjakäigu lahtris.

Lauajuhendipidaja, saades kirja, peab selle hoolega läbilugema ja selgusele jõudma, kas ta tuleb uue numbri all sisse kanda, või tuleb ta registreerida kuskil eespool ja see registreerimiskoht väljaotsida ning kirja sisu õige kokkuvõtte tegemiseks vastu uuesti ka läbilugeda, eriti siis, kui kiri pikk.

Kirja täitmisele asudes peab sekretär selle uuesti läbilugema. Siis kirjutatakse vastus, ja kui seda tehakse kahes

eks., märgitakse mõlemile lauajuhendi number ning kuupäev, ning lauajuhendipidaja teeb lauajuhendisse enesesse kirjakäigu kohta vastava sissekande, lugedes jällegi kirja läbi, kui tema kirja ümberkirjutaja ei olnud ja vastuse sisu ei tea. Esieksemplar läheb selle järele vastavate allkirjadega varustatult ärasaatomisele: ümbrikule saaja aadress ja kirja järje Nr., ning postiraamatusse seesama kirjade arvu äramärgimisega. Teine eksemplar läheb sissetulnud kirjaga vastavasse kaustikku, mille number ka lauajuhendis äramärgitakse. Kirjad kaustikus ömmeldakse aga aegajalt kaustikusse kinni.

Lauajuhendi pidamine nõuab tema pidajalt hulga tööd ja tõsist tähelepanu. Lauajuhendi pidamine nõuab esiteks seda, et üks inimene peab iga kirja ainult lauajuhendi pärast vähemalt ühe ülearuse korra läbilugema. Teiseks vastava sissekande koha leidmine on aega viitev töö. Kolmandaks, sisu kokkuvõtte nõuab ametnikult mõtlemist, mispärast lauajuhendi pidamine ei kuulu kiiresti teostatavate tööde hulka. Neljandaks, töö ei saa kiiresti minna, sest ühekahe rea kirjutamise järele tuleb lehti pöörata õige koha leidmiseks.

Ja milleks või kellele seda lauajuhendi pidamist vaja on? Kes sellest kasu saab?

Kas sekretär ise?

Kui temal vaja mingit varemalt sissetulnud kirja ehk vastuse ära kirja näha, kas läheb ta seda lauajuhendi kaudu otsima? Milleks seda, kui palju otsem ja lühem tee selleks olemas on. Sekretär teab kirja sisu järele — ja seda teab ta otsima minnes igal tingimisel — missuguses kaustas kiri on. Sellepärast võtab ta kausta ja otsib sellest vastavad paberid üles, ilma et ta kausta numbrit vajaks lauajuhendist otsida. Temal on kausta number peas, ehk kui mitte peas, siis kaustade kapi uktsel. Puutus kiri teedesse, siis võtab sekretär kohe teede kausta, puutub kooldisse, siis kooli kausta ja vastav paber on kiiresti leitud.

Sekretärile lauajuhendit küll tarvis ei ole.

Aga mõnele muule tegelasele või ametnikule?

Läheb see, kes kirjade käiku täpselt ei tea ehk hästi ei mäleta, lauajuhendi kaudu midagi otsima, siis; võib olla, et ta midagi ei leia, kui see otsitav kiri ei ole esimene teatud küsimuse kohta käivas kirjavahe-

tuses. Ainult esimese kirja võib saatja või saaja nimetuse lahtri järele leida. On kiri aga kirja käigu lahtris registreeritud — ja neid on arvult rohkem —, siis lauajuhendi kaudu on kirja otsimine kilplase töö: tuleb vast terve aasta lauajuhend läbiotsida. Ja kust võib teada otsija, kust poolt ta kirja otsib, esimeselt või teiselt leheküljelt! Toome näite: Ma mäletan hästi, et sellel või järgmisel päeval läks, ütleme, kiri Aktsiisi Valitsusele viinamüügi loa asjus. Mul on selle ära kirja vaja näha ja lähen lauajuhendi kaudu otsima, kust ma selle ära kirja leian, sest kaustikute numbreid ma, ütleme, ei tea. Otsin selle ja teise päeva sissekanded lauajuhendis läbi, aga ei leia vastavat paberit. Vist ei vaadanud hästi, loen nad teine ja kolmas kord läbi, kuid mida ei ole, see on sissekanne otsitava kirja kohta. Lõõn kahtlema oma mälus ja vaatan kümnete päevade sissekanded terve kuu sissekanded läbi, kuid mida ei ole, see on otsitava kirja registr. märkused. Kui lauajuhend ei juhi, võtan kaustikud, otsin vastava sisu järele kaustiku ja näe, selle lõppus kohe otsitav ära kiri, number peal, kuupäev seesama, mida mäletasin. Miks teda siis lauajuhendis ei olnud? Kas ametniku hooletus? Ära kirja numbril järele lauajuhendit kontrollides selgub, et kõik on korras, selgub ka, et ma ei võinudki seda kirja lauajuhendi kaudu leida, sest minu teada pidi kiri esimene selles asjas olema, kuid tegelikult oli ta kolmas: enam kui kuu aega tagasi oli läinud politseikomissarile kiri selle viinakaupluse ruumide asjus, selle peale ka vastus tulnud, ning lauajuhendipidaja oli päris õieti kirja kannud enam kui kuu aega enne otsitud kuupäeva komisarile läinud kirja kirjakaigu lahtrisse. Ja kuidas võisin ma osata sealt kirja leida! Lauajuhend oli ainult minult tüki aega võtnud ja närvitsema pannud. Sellisena on tema nende ridade kirjutajale väga tihti esinenud ning usun ka kõigile neile, kes lauajuhendit juhina on tahtnud kasutada.

Ühelegi sama asutuse teisele ametnikule lauajuhendit sellepärast küll vaja ei ole.

Ehk uuele sekretärile nende vahetamise puhul? Mis teab uus sekretär paremini lauajuhendist otsida, kui ametnik, kes asjakäiku teatud määrilgi teab? Tema ei suuda sellelgi määril lauajuhendit kasutada, ja mõtetu oleks tal seda tegema hakata, mispärast kuskil avaldatud väide, et lauajuhend aitab uuel ametnikul orienteeruda senistes paberites, mingit arvustust

väljakanda ei suuda. Ka uus sekretär leiab soovitud paberi ikka vastava kausta väljavalimisega.

Lauajuhendi vajadusest uuele sekretärile ei maksa küll rääkida.

Aga järelvalvet teostavale ametnikule?

Ja, revident võib küll lugeda lauajuhendit, et kiri tuli sel päeval, vastus läks sel päeval, kui täiendavaid teateid nõudja kiri sel päeval za uus vastus läks sel ja sel päeval. Kas see kontroll ütleb revidendile, et kui kõik lauajuhendis nii korras on, et ka tegelikult seda kõik on? Mis keelab revideeritavat seda paberit, mida ta üldse vastata ei taha, lauajuhendisse kandmata jätta? Mitte kui midagi. Lauajuhendi korralikkus ei kindlusta seega midagi, võimaldab vaid korraldada ametnikule näidata, et kõik korras on. Ja teiseks, kas siis revident ilma lauajuhendita ei saa asjaajamise korda revideerida? Väga hästi, ma arvan, paremini, saab raamatu asemel ametnikku revideerida. Võtku revideerija kuskilt kirjade hoiukohast mõni paber ja lasku sekretär näitab paberid ette, millega asjasse puutuv kirjavahetus algas, kuidas ta arenes ja millega ning millal lõppes. On revidendil mõni kiri sisu järele teada, lasku revideeritaval näidata ette kirjade käiku kirjades enestes ja kontroll on täielik, asjaajamine ise ka korralikum, sest lauajuhendi pidamise peale mineva aja võib ametnik tarviliku töö peale ära kulutada.

Revidendil ei peaks küll lauajuhendit tarvis olema.

Kellele siis veel? Teisi asjaosalisi lauajuhendi suhtes ei saa enam olla. Julgesti võib sellepärast järeldada, et lauajuhend, ühine sissetulnud ja väljaläinud kirjade registreerimise raamat, on ülearune, seda enam, et ta igas asutuses lõpmata palju tööjõudu enesele nõuab.

Teine asi oleks rääkida iseseisvatest sissetulnud kirjade registrist ja väljaläinud kirjade registrist, nagu nad näit. Soomes Janakkala vallavalitsuses olid. Nende suur paremus meie lauajuhendi kõrval on see, et neist võib iga kirja üles leida: nendes on kõik kirjad registreeritud kronoloogilises järjekorras. Kui aga meelde tuletada seda, mis lauajuhendi puhul kirjade leidmise kohta öeldud, nimelt, et otsitavaid kirju kõige kergem võib leida korraliku sisujaotuse juures meie olukorras vastava kaustiku vahelt, siis tundub ka see töö, mis kirjade registreerimine erilistes registrites nõuab, üle-

arusena, kuigi ta väiksem on, kui meie lauajuhendis.

Hämenlinna linnavalitsuses tarvitata kord, et registreerimisele kuuluvad vastavas registr. raamatus need kirjad, mis linnavalitsusele otsustamisele lähevad, ei näi, vähemalt meie oludes, millegiga põhjendatud olema, sest valitsusele ei kuulu otsustamisele üksi sissetulnud kirjadega ülestõstetud küsimused, vaid ka valitsuse enese algatud küsimused. Sellega ei sisalda täh. register ka valitsuse otsuste ülesloetlust. Teiseks ei ole meie omavalitsuste võimupiirid sedavõrd detailiselt väljatöötatud, et sekretär kirja saades võiks otsustada, et see küsimus kuulub valitsuse lahendamisele, teine mitte.

Vaevalt leiab Hämenlinna linna omavalitsuse kord selle kopeerida ihaldajaid.

Kui meelde tuletada Wihti valla sissetulnud kirjade üht registrit, siis, kui kahe registri pidamine ülearune, peab see ülearus maksma ka ühe registri kohta.

Jääb veel Vanaja valla eeskujule, kus lauajuhendid ja registrid täiesti puuduvad, on vaid postiraamat, mis täidab ühtlasi ka väljaläinud kirjade registri ülesannet ja annab neile kirjadele numbrid.

Kuna eespool juba selgus, et otse tee paberi leidmiseks viib kaustikute juurde, mitte lauajuhendisse ega registrisse, siis töö vähendamise mõttes on õige kinni hakata Vanajas maksvast põhimõttest: ilma lauajuhendita ja ilma kirjade registrita.

Vanaja eeskujule kopeerimine täies ulatuses ei ole sellega veel heaks kiidetud.

Sissetulnud kiri ei saa seal mingit märkust. Meil, kus mõnegi kirja täitmiseks teatud tähtajad, peaks kirjad kandma saamise kuupäeva, seda enam, et selle kirjale märkimine võrdlemisi väike töö on.

Kirjade sorteerimises täitmiseks, võib kasutada kahjuta Vanaja valla eeskujule, kuid kirjade hoidmise kord ja nende varustamine sisujuhatajatega, mis näib esimesel vaatlusel nii ilus, on vaevalt meie vastuvõetav.

Esiteks kirjade liigitamine peale täitmist nelja gruppi — volikogu poolt otsustatud, vallavalitsuse poolt otsustatud, jooksev kirjavahetus ja materjalid — ei vasta meie arhiivide korraldamise põhimõtetele ja see eeskujule paiskaks segi meie arhiivide korralduse alused. Kuid ilma selletagi ei oleks see eeskujule vastuvõetav. Kuigi vallavolikogu otsustamisele kuulunud paberite sisujuhataja aasta lõpul ilm-

tingimata tarviliku esiosa kaustale annab, pealegi teatud liigituse järele, ja selle teine eksemplar protokollilt ette ilma tööjõu kulutuseta saadakse, siis meie oludes need kaks sisujuhatajat ei saa ühtlased olla: volikogud otsustavad hulga sarnaseid asju, mis algatuse valitsuselt saanud ilma ühegi sissetulnud paberita. Seesama maksab ka vallavalitsuste otsuste kohta. Peaasi aga on see, et meie ei saa paberisi jaotada selle järele, kes need otsustab, vaid alade järele, mida nad puudutavad. Kui näit. meil paberisi tuleb hoolekande alal sisse, millest ühed vallavalitsuse lahendamisele kuuluvad, teised aga harilikus kirjavahetuse korras õiendatakse, siis ei saa kirjade alalhoidmises neid ometi kahte ise kausta paigutada, nagu seda tegema peaks Vanaja eeskujul. Samuti on vaevalt kopeeritav jooksva iseloomuga täidetud paberite hoidmine registraatori vahel liigituse tähestiku (numeratsiooni) järele. Meie valdades on kirjavahetus selleks vast liig suur ja registraatori käsitamise tülikas. See on ka õieti väike tehniline küsimus. Põhimõtteliseks osutub aga sissetulnud kirjade ja väljaläinud kirjade lahus hoidmise küsimus. Selle lahuse hoidmise nähtused jäid Soomes kahjuks selgitamata, kuid kasu ei näi sellel olevat. Lisame täidetud kirjale täitmise ärakirja juurde, siis on asjakäik koondatud, kirja täitmise kontroll hõlbustatud ja ülevaade asja enese kohta otsimata käes. Ka see eeskuju, et siis, kui kiri täidetakse suusõnalise, telefonilise vastusega ehk saadetisena ilma kaaskirjata, täidetud kiri mingit märkust ei sisalda, näib lihtsuses liig kaugeleminev olevat. Sarnased paberid tuleks varustada märkusega, millal ja kuidas paber täidetud.

Mis puutub paberite täitmisesse enesse, siis seda eeskuju, teatud paberite täitmine võib sündida ka telefoni teel, suusõnal, ehk saatekirjata, tuleb kasutada. Siin on tegu otse asjaajamise lihtsustamisega.

Ka see Soomes valitsev moodus, et suur hulk paberisi kannavad ainult sekretäri allkirja, teeks meie valdade asjaajamise kiiremaks. Rida mitmesuguseid kutseid, ärakirju-teateid, mis praegu ja ka uue vallaomavalitsuse seaduse eelnõu § 59 järele nõuavad vallavanema ja sekretäri allkirju, võiks kõige suurema rahuga ainult sekretäri allkirja kanda. Vaevalt saab põhjendada tarvidust sarnastel paberitel vallavanema allkirja järele ja § 59 vastav

muutmine eelnõus avaks tee asjaajamise lihtsustamisele.

Kuidas siis täidetud paberisi arhiivi paigutamiseni hoida? Kas õmmelda senise viisi järele paberi kausta selja külge ja sünnitada aasta lõpuks mitukümmend näotut punnitud seljatagusega kausta, või võtta Vanaja eeskujul tarvitusele registraatorid, nagu nad harilikult ärides tarvitusel on? Viimase puudust puudutasin eespool, meie õmmeldud kaustad ega nende õmblemine ei meeldi vist kellegile. Nende aset täidaks kõige otstarbekohasemalt Vanaja vallas materjaal-paberite ja hoolekandesse puutuvate paberite hoidmise kord eri kappis, milles mitukümmend sahtlit, igauks ise liigi paberite jaoks. Nurmijärvi vallavalitsuses ja Rootsi vallavalitsustes pidada olemasolevate andmete järele just neid kapisi tarvitatama kaustikute asemel. Kapikeste tarvitamine erisahtlitega — iga kausta asemel erisahtel — päästaks kausta õmblemisest aasta jooksul, kindlustaks paberite alalhoiu, võimaldab kergesti paberite leidmise ja hõlbustab aasta lõpul augulööja abil paberite köitmise kõva nõoriga ja siledaseljaliste kaante ümberkleepimist, kui ilusamat köidet ei taheta paberitele arhiivi minemiseks kaasa anda.

Kõige selle põhjal tuleks kirjade registreerimiseks, täitmiseks ja alalhoidmiseks järgmine kord maksma panna:

1. Kirjade saamisel märgitakse kirjadele, peale ümbrikust väljavõtmise, saamise kuupäev, ja sekretär, tutvunedes kirjade sisuga, jaotab nad, ilma kuhugi registreerimata, kahe kausta vahele:

1) vallavalitsusele ja vallavolikogule otseksustamiseks ning

2) jooksev kirjavahetus. (Kirjad valimisekomiteele ja vallakohtule lähevad muidugi omaette kaustade vahele.)

2. Jooksev kirjavahetus läheb otsekohe täitmisele.

Kirjade täitmine, kus see kirja sisu järele võimalik, võib sündida ka telefoni teel vastuse andmisega.

Kõik saadetised, mis ilma saatekirjata saajale arusaadavad, saata ilma saatekirjata.

Kirjad, millel tõenduse iseloom puudub ehk mis riigi ning omavalitsustele ei lähe, nagu kutsed, ärakirja teated, võivad väljasaadetud saada ainult sekretäri allkirjaga.

3. Vallavalitsusele ja volikogule otsustamisele kuuluvad paberid täidetakse peale

otsustamise ja otsuse seaduse jõusse astumist.

4. Väljaminevad kirjad ja nende ärakirjad varustatakse allakirjutamise kuupäevaga ning nende järjekorra numbriga.

5. Järjekorra numbri saamiseks ning postile ehk adressaatile äraandmiseks kantakse kõik väljaminevad kirjad posti- raamatusse, millel järgmised lahtrid:

Kuupäev,
Järjekorra Nr.,
Kirja lühike sisu,
Saaaja nimetus,
Aadress,
Vastuvõtja allkiri.

6. Täidetud kirjad ja väljaläinud kirjade ärakirjad paigutatakse sisu kohaselt kindlaks määratud liigituse järele kirjavahetuse hoidmise kappi erisahtlisse, millel oma järje number ja nimetus peal. (Vaata lisa Nr. 1 — kapi joonis ja mõõdud.)

7. Täidetud kiri ja täitmise (vastuse) ärakiri pannakse üheskoos pt. 6 nimetatud sahtlisse. Täideti kiri kuidagi teisiti, kui vastuse saatmisega posti teel, tehakse saadud ja täidetud kirjale märkus peale, millal, mis teel see täidetud ja missugune vastus antud. Sinnasamasse vastavasse sahtlisse pannakse ka algatud väljaläinud kirja ärakiri, ehk sissetulnud kiri, mis üldse täitmist ei vaja, vaid teadmiseks võetud. Kirjad paigutatakse lahtrisse kronoloogilises järjekorras.

8. Aasta lõpul (nimelt aasta, mitte eelarve aasta, sest arhiivi ei saa sisseseada murdaasta arvudega) võetakse iga sahtli kirjad, nummerdatakse järjekorras ära, seatakse nende nimekiri kokku, mis kirjade etteotsa paigutatakse, ning nõoritakse läbi ehk köidetakse kokku vastavate kaante vahele arhiivi jaoks.

T ä h. 1. Kui kohtukutsed peaksid erilise registreerimise vajaduse väljakutsu- ma, siis tuleks register ainult nende jaoks sisse seada.

T ä h. 2. Kui mõni liik kirjavahetust vajab alajaotust ja alajagusi palju ei ole, näit. haridusse puutuvad kirjad on jaotatud iga kooli järele, siis võtta kappis iga alajao jaoks eri sahtel, on aga alajagusi palju, näit. hoolealustesse puutuv kirjavahetus tahetakse jaotada hoolealuste nimede tähestiku järele (meie valdades küll vaevalt selleks vajadus on), siis tuleb abiks võtta registraator ehk vastav arv sahtlisi selles ehk teises kappis.

T ä h. 3. Kirjavahetuse kapisahthitust on paberisi kerge väljavõtta, sest sahtli

põhjas ees ääres on auk, mille kaudu sõrm paberid ülestõstab väljavõtmise võimaldamiseks.

II. Maksud ja nende arvestamine.

Meie vallaomavalitsustes on raamatupidamine suureks tööks. Töörohkus sellel alal on tingitud mitmest põhjusest. Esimeseks on maksude hulk. Makse on neli liiki: 1) maks, mis läheb tervelt riigile — tulumaks, 2) maksud, mis jaotakse riigi, maavalitsuse ja vallavalitsuse vahel, 3) maksud, mis jaotakse maa- ja vallavalitsuse vahel ja 4) maksud, mis lähevad val- la heaks. Viimaseid on nimepidi õige mitu. Kõik nad arvestakse lahus, kõigile maksudele peetakse erimaksualuste nimekirjad, suur hulk neist maksudest arves- takse isesuguste viivitus protsentidega, neil on erilised tähtajad jne.

Selle tagajärjel maksab maksumaksja teinekord kümme korda maksu ja tal võib olla ka niisama palju viivitusprotsendi summe, mille arvamine aega võtab, sest ka maksude tähtajad on, nagu öeldud, lah- kuminevad. Ühe maksude maksja maks- mise tehing koosneb õieti selle tagajärjel kuni paaristkümnest eri tehingust, milli- sed summad kõik omaette raamatutesse laialikanda tulevad kviitungi kantsalt, ku- hu tehing üksikasjaliselt kõigepealt kan- takse.

Soomes sellevastu, on maksude hulk koondatud kahe maksu peale, need kaks ühendakse maksude raamatus veel ühiseks maksuks, mida võetakse ühise nimekirja järele kui m a k s, kõrvale jättes maksu n i m e t u s t. Tähtis ei ole, mis nime maks kannab, vaid see, p a l j u m ä k s t a ja maksetud. Ja valla aruanded selle taga- järjel ei ütle ka, mis maksu ja kui palju saadud, vaid ainult kui palju saadud. Eel- arve ainult teeb ka selles vahet. Selle- pärast on Soome valdadel ainult üks mak- sumaksjate nimekiri, üks ühine maksude summa meie paarikümne asemel ja arves- tus selle võrra ka sedavõrd lühem. Seda lühendab veel terve pere ja teenijate mak- sude kandmine peremehe arvele. Soome eeskuju täies ulatuses ei saa tarvitada ju- ba sellepärast, et vallavalitsused võtavad vastu ka riigi ja maavalitsuste makse.

Et meie vallaomavalitsuste maksude suurt arvestust vähendada, tuleks midagi Soome eeskujust ometi kasutada, nimelt tuleks

1) maksvaid maksuseadusi muuta selles mõttes, et vallaomavalitsuse enese heaks

võetavad maksud saaksid ühise maksu tähtaja või tähtjad (näit. 2 korda aastas) ja ühise viivitusprotsendi suuruse,

2) selle järele võimaldada maksude arvestamist kolmes iseseisvas maksude raamatus: a) maa-, hoonete ja tööstusmaks, mis jagatakse riigi, maavalitsuse ja vallavalitsuse vahel, b) tulumaksu raamatus riigile ja c) valla heaks minevate maksude raamatus, milles kõik valla heaks minevad maksud arvestakse, nagu isikumaks, jalgrattamaks, tööstusemaks, aga ka lisa-maademaks, mida praegu kinnisvaramaksu raamatus arvestakse, mida aga sündsaks pidada ei saa, sest selle maksu iseloom on teistsugune kui maade maksul, kuigi maksu alus seesama ja viimases võimaldada Soome eeskujul, kui maksta olev summa üksikasjaliselt vastavate maksude lahtrisse väljatoodud, maksimist arvestada kogusummas, ilma nimetatata, milliseid makse makstakse, vaid äramärkides ainult kui palju maksetud ja kui palju aasta lõpul maksta jäi. Sellejuures kaaluda küsimust, kas ei saaks Soome eeskujul perekonna pead teha oma-valitsuse esindajana valla maksude sissekasserijaks ja vastutajaks perekonnaliikmete ja teenijate maksude eest.

Täht. Maa- ja vallavalitsuste vahel jaotatavad maksud — laada- ja turuplatsi maks — ei vaja nimekirju ja nende arvestamine ei sünnita raskusi.

III. Sissetulnud summade arvestamine.

Mitte üksi seda, et maksude vastuvõtmisel maksu kviitung ja selle konts võivad kuni parkümmend erisummat sisaldada, mitte üksi seda, et need summad tulevad laiali kanda vastavate maksude raamatutesse maksja maksta olevate summade maha kirjutamiseks, vaid need summad tulevad ka kronoloogilises järjekorras üksikasjaliselt veel ühte põhiraamatusse sissekanda.

Nii näiteks peab vallasekretär A. Looritsa viisi juures kassa raamatusse ühe maksja poolt maksude maksmise puhul valmiskirjutatud kviitungi kontsa järele sissekande tegema:

Mai 7. Jaan Saarelt kv. Nr. 213 järele:	
Maade maksu 1930 a. e.	21.—
Maade maksu võlga 1929 a.	10.50
Maade maksu viivitus % 1929 a.	—80
Hoonete maksu 1930 a. e.	2.—
Hoonete maksu võlga 1929 a. e.	1.—
Hoonete maksu võla % 1929 a.	—06

Tulumaksu 1929 a. e.	11.—
Selle viivit. protsente	—80
Isikumaksu	8.—
Jalgratta maksu	1.50
Jalgratta numbri eest	—40
Tööstusmaksu võlga 1929 a. e.	25.—
Selle viivitus protsente	25.—
Maade maksu lisamaksu	5.25
Maade maksu lisamaksu 1929 a.	2.63
Maade maksu lisam. viivit. %	—20
	<hr/>
	115.14

Kui kviitungi ja selle kontsa kirjutamine juba küllalt suur töö oli, kuid kviitungil on maksude nimetus ette valmistatud, tulevad vaid aasta numbrid ja summad juurde kirjutada, kassaraamatus tuleb aga viimane kui täht ja number kirjutada.

Maksab perekonna pea ka oma naise ja laste eest makse, siis võtab ühe ainsa maksja maksude sissekandmine oma alla juba terveid lehekülgi kassaraamatust.

Kui meil maksva nõude, et iga operatsioon peab üksikasjaliselt põhiraamatust läbikantud olema, H. Aviksoni poolt konstrueeritud kassaraamat lahendab ühe ainsa reaga 17 rea asemel ja nõuab peale kuupäeva maksja ja kviit. Nr. ainult summade sissekandmist vastavatesse lahtritesse, siis ka see moodus on veel liig tülikas ja aega nõudev Soomes maksva viisi kõrval, kus maksude vastuvõtja märgib eri lehele ainult maksja numbrid ja maksetud summa. Päeva lõpul võetakse lehe peal — kviitungi kontse Soome vallad üldse ei tunne — saadud summad kokku ja see summa kirjutakse kassa kladesse. Võrdluse tegemine meie viisi ja Soome oma vahel ei ole raske. Oletame, et 100 maksumaksjast päevas igal ühel 5 maksu tasuda. A. Looritsa viis annaks kassaraamatusse 600 rida, H. Aviksoni viis 100 rida, Soome viis 1 rea.

Meie suur töö on tingitud arveseaduse nõudest, et iga summa peab omaette raamatus fikseeritud olema. See nõue on igatahes ajast ja arust, eriti meil, kus juba kviitungi kontsadel kõik see olemas, mida kassaraamatusse kanda tuleb.

Suure hulga maksude juures tohime me vaevalt Soome eeskju kviitungi kontsade puudumise asjus pooldada, sest suure hulga maksude juures ei või me nende registreerimises kindlad olla, kuid kui me kviitungi kontsad kirjutame senise korra järele, ehk, et neil veel kindlam raamatu kju oleks, paigutame kviitungid 2—3

üksteise alla ja anname neile kõva kõite, ning tunnistame selle, kviitungi raamatut, päevaraamatut, nagu H. Aviksoni „Vallaomavalitsuste ameerika-viisilise raamatupidamise seletus- ja juhatuskiri“ lehek. 14 seda ettenäeb, siis on ilma arveseaduse muutmise vajaduseta võimalik meil ärajätta kassaraamatust need eespool nimetatud sajad read, ja saaksime 600 rea asemel ühe viisi järele päevas 6 rida ja teise viisi järele 100 rea asemel 1 rea, nagu Soomeski. Ja kaotatud ei oleks midagi. Päevased kogusummad maksu liikide järele tulevad päevasele viimasele kviitungi kontsalle, veel parem erilisele päevase aruande lehele, kokkuvõtta, kust andmed kassaraamatust ülekanda. Leiab teostamist peat. II. ette pandud maksude ühtlustamine, muutub ka päevaste üksiksummade kokkuvõtmine kergemaks.

Sarnane toiming ei ole mingi omavoliine arvestuse kombinatsioon, vaid raamatupidamise teoorias üldiselt tuntud ja tunnustatud meetod. Saksa viisi pearaamat tugeneb just selle samale põhimõttele, minnes ainult kaugemale oma noppimise volituse andmisega: käseb kahest raamatust sarnast noppimist — kokkuvõtmist teha ja mitte päeva, vaid kuu kaupa.

Sellepärast meil naeruväärselt asjatu töö vähendamiseks kassa sissetulekute arvestamises tuleks seda toimetada järgmiselt:

1) Kassa sissetuleku summade üle kirjutakse kviitungi raamatust kviitung, täites korruga kopiirpaberi ja -pliiatsi abil kviitungi konts üksikasjaliste andmete ja kogusummaga.

2) Kviitungiraamat moodustab enesest kassasissetulekute päevaraamatu.

3) Päeva lõpul võetakse selle päeva kviitungikontsadelt arvelaua peal sissetulekud nende liikide järele kokku ja kantakse kassa sissetulekute päevasesse aruandesse, üldsissetulekute kokkuvõtet väljatuues, näit.:

M a i 8.

Päevajooksul sissetulnud kv. Nr. Nr. 314—369 järele:

Maademaksu	410.—
Tulumaksu	32.—
Isikumaksu	113.—
Isikumaksu võlga 1929 a.	4.—
Jalgrattamaksu	37.50

Kokku Kr. 596.50

4) Seesama päevane aruanne kanda kassaraamatust üheainsa operatsiooniga sisse, kus juures harilik kassaraamat (A. Loorits) saab 6 rida, ameerikaviisiline (H. Avikson) 1 rea.

IV. Maksukäsud.

Maksukäskude asjus Soomes valitsev kord, kus maksukäske üldse maksjaile koju kätte ei saadeta, võib meil kaalumisele tulla peale selle, kui maksutähtjad enam-vähem ühtlustatud on.

V. Eelarved.

Eelarved koostatakse meil kahe põhimõtte järele: eelarve sisaldab meil kõik üksikasjad nii-nimetatud ametlikes eelarves (meie vallad) ja ametline eelarve sisaldab teatud kokkuvõtted, kuna üksikasjad on eelarve materjalides (linnad ja riik). Esimese viisi juures on näiteks eelarves ülesloetud kõik palgasajaad ametite järele, teises on palgad kogusummas teatud jaotuse järele, esimeses on näit. kantseleikulud jaotatud ära kantseleitartete, posti, telegrahvi, telefoni, trükite töde, kuulutuste, kirjanduse jne. peale, teises puudub see alajaotus. Selle tagajärjel on meie valdade eelarved mitukümmend lehekülge paksud ja ainult eelarve-blankett maksta mitu krooni. Soome valdade ametline eelarve on vaevalt 3 lehekülge pikk. Temas figureerivad ainult peatükid, kuluks 11, tuludes 8, ja paragrahvid, kuna punktide järele jaotus on eelarve materjalide hulgas.

Olles teadlik selles, et see kord on võimalik keskraamatupidamise viisist tingitult, kus iga asutus, näit. kool, oma krediitide üle arvet peab eelarve täitmise seisukohalt ja seega üksikasjad alajaotused ka aruande juurde (ka aruandes on ainult paragrahvid, osalt isegi ainult peatükid) kättesaadavaks saavad, kuid ülearune ei oleks kaaluda, kas ei saaks meie valdade eelarve nomenklatuuri lihtsustada liig detailsete jaotuste väljajätmisega, kas või näiteks eespool toodud kantseleikulude ajajaotuse ärajätmisega, piirdudes ainult viimase nimetusega. Sarnaseid peensusi leidub teisiigi.

VI. Eelarve krediitide ülekandmine.

Aj. seadus valla- ja maaomaval. sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruanete kohta (§ 84) lubab vallavalitsuse otsuse järele krediitide üleviimist sellesama

Tabel № 1.

Eelarve	Väljaminekute nimetus eelarve järele		Eelarve järele välja maksta	Krediiti suurendatud lisaeelarvega ehk teistest krediitidest	Krediiti vähendatud teistele krediitidele lisaks	Lõpuliik krediidi summa	1930/31 välja-maksetud kokku	Tuleb maksta järgmisel aastal	Tegelikud kulud kokku
	Peat. §§	Punkt							
VI	1	Abirahad hoolealustele	1500—	45—	30—	1515—	1510—	—	1510—
	2	Vaestemaja ülevaapidamiseks	48—	6—	—	54—	54—	—	54—
	3	Maks hoolealuste eest maavalitsuse vanadekodus	240—	80—	—	320—	300—	20—	320—
	4	Arstiabi hoolealustele ja maksujõuetutele	250—	30—	—	361 40	361 40	—	361 40
	5	Matmise kulud	45—	81 40	45—	—	—	—	—
	6	Hoolealuste ja haigete transporteerimise kulud	36—	—	6—	30—	28 40	—	28 40

Tabel № 2.

Eelarve	Väljaminekute nimetus eelarve järele.		Eelarve järele lubatud	Tegelikud kulud kokku	Eelarvest	
	Peat. §§	§§			Rohkem	Vähem
IV	1	Abirahad hoolealustele	1500—	1510—	10—	—
	2	Vaestemaja ülevaapidamiseks	48—	54—	6—	—
	3	Maks hoolealuste eest maavalitsuse vanade kodus	240—	320—	80—	—
	4	Arstiabi hoolealustele ja maksujõuetutele	250—	361 40	111 40	—
	5	Matmise kulud	45—	—	—	45—
	6	Hoolealuste ja haigete transporteerimise kulud	36—	28 40	—	7 60

peatüki piirides, paragrahvist paragrahvi kui see tarvilik peaks olema. Vallaomavalitsuse seaduse eelnõu § 94 tahab selles asjas veel kõvema korra sisseseada. Ta ütleb: „Krediitide ümberpaigutamine ühe ning sellesama peatüki piires ühest alajaotusest teise võib sündida vallavalitsuse otsusel, maavalitsuse kinnitusele.“

Praegu on otsust vaja krediidi ühest paragrahvist teise kandmisel, tähendab paragrahvi alljaotuse, punktide, vahel see vajaline ei ole, nüüd tahetakse see ka punktide vahel ülekandmise kohta maksuma panna ja need vallavalitsuse otsused peaksid isegi maaval. kinnitamisele kuuluma.

Jäädes maksva korra piiridesse, tuleks meil näiteks talitada järgmiselt:

Meil on hoolekande peale volikogu poolt krediite määratud esimese lahtri summad. (Vaata tabel Nr. 1!)

Krediitide määramine hoolekande peale on võrdlemisi pime asi. Tegelik elu lööb kavatsused segi. Meil on vajadus üks inimene veel maaval. vanadekodusse saata ja me võtsime lisaelarvega krediiti juurde teise lahtrisse 80 kr. Aasta jooksul selgub, et arstiabi tõuseb paratamatult. Võtame poole aasta möödumisel selleks üle eelarve väljaläinud 30 kr. juurde (vaata teine summade lahter), seda abirahadest ülekandes (Nr. 3 lahter) lootes, et seal ülejääk tekib. Vaestemaja remont läks 6 kr. üle eelarve, kanname selle hea lootuse peale üle § 6 krediidist (v. 2 ja 3 lahtrid tab. nr. 1). Abivajavaid lahtise hoolealuseid on juurde tulnud, surnud ei ole aga ükski hoolealune, kanname selle krediidi 45 krooni § 1 üle (v. 2 ja 3 lahter tab. nr. 1). Sedagi on veel vähe. Peame lisaelarve Nr. 2-ga tõstma aasta lõpuks selgunud ülekulutused arstiabi summast 81.40. Nii saame aasta lõpuks uue eelarve neljanda summade lahtri andmetel (v. 4 lahter, tab. Nr. 1). Ja nüüd alles saame tegeliku kulu lahtri tuua aruandes.

Nende lisaelarvete ja krediitide ülekandmistele peale on vaja olnud kaht volikogu otsust lisa eelarve kokkuseadmisega ja rida vallavalitsuse otsusi, nende protokolleerimisi ning enne seda sekretäri otsimist ja kaalumist, kust need summad ülekanda. Siis eelarveliste kulude raamatusse kanda siin toodud summad vastavatesse lahtritesse ja kokku- ning mahaarvamised, lõpuks need samad summad aruandesse.

Kui nüüd võtta eelpool toodud näide meie seadusliku korra järele ja Soome viis seile kõrva panna, ei ole raske öelda, kumb on selgem vallavalitsuse liikmetele ja vallavolinikkudele, kui krediitide peremeestele.

Soomes maksva korra järele tuleks seesama asi (neil küll sarnast peenikest jaotust ei ole) järgmiselt aruandes näidata: (Vaata tabel Nr. 2).

Meil maksev kord aitab ainult vallavalitsuse poolt tehtud ülekulutusi maskeerida, annab, kui seaduse tähtselt täita, palju asjatut tööd protokollimiste ja arvestuste näol ja seda selleks, et õigeid tulemusi varjata. Ka see väide, et volinik saab väljaarvata esimese ja viimase summade lahtrite andmete kaudu Soome tulemused, ei paranda asja, sest need vahed jäävad meie aruannetes välja toomata ja milleks see arvude mets vahelmistes lahtrites?

Kuna Soomes ka peatükkidest peatükki-desse ülekanded ja lisaelarved tegemata jäävad ja isegi autopritsid, mis üle miljoni sendi maksab, üle eelarve muretsetakse, ei taha ma nii kaugele minna. Volikogul olev õigus peatükist peatükki krediidi üle kandmine, mis väiksema arvuline, ja lisaelarved, s. o. volikogu poolt tehtud eelarve muudatused võiksid senises korras arvestatud saada, kuid peatüki piirides krediitide ülekandmisi ei ole vaja protokolleerida ega arvestada, vaid üle- ja alakulutused maskeerimatult tuua välja Soome eeskujul aruandes, ja aruannet kinnitades kinnitab need muudatused ka volikogu. Selle ettepaneku tagajärjel tuleks kustutada Vallaomaval. seaduse eelnõus § 94 teine lõige tervelt.

VII. Eelarveliste kulude ja tulude raamatud.

Küsimus, mis nende raamatutega seotud, ei ole otse asja lihtsustamise küsimus, vaid puht praktiline otstarbekohasuse küsimus. Sel samal ajal, kui meil eelarve täitmises äärmiselt suurt täpsust krediitide ülekandmistega nõutakse, ei võimalda eelarveliste tulude ja kulude raamatud enne aasta lõppu üldse näha, kuidas meil eelarve täitmisega lood on, sest mingisuguseid tulude ja kulude kokkuvõtteid maksev vorm enne aasta lõppu ei võimalda teha.

Praegune vorm, kus iga krediidi punkt võimaldab kuus ühe summa sissekandmist (tegelikult peab küll tarbekorral neid

rohkem sinna mahutama) ei luba üldse kuu jooksul kulusid kontrollida, kuu vahetusel peaks, kui seda tahetakse teha (v. eelarvel. kulude ja tulude raamatute vorm) eriarvestuse väljaspool raamatut toime panema ja järgmisel kuul jälle otstast peale hakkama.

Soomes selle vastu pannakse asja s i s u peale rõhku, väljajättes arvude ühest lahtrist teise kandmist. Kandes igapäev eelarvelised tulu- ja kulusummad kartoteegi vastavatele lehtedele üksteise alla, nagu meie linnavalitsustes tulude ja kulude raamatusse, ja kokkuvõtte tegemine on igapäev võimalik, s. o. sisuline kontroll eelarve täitmise üle on kõige lihtsam. Raamatute asemel kartoteegi tarvitamine teeb tege, liku töö ning kontrolli veel lihtsamaks.

Eelarveliste tulude ja kulude arvete üldkokkuvõtte aasta lõpul on Soome viisi ja meie linna- ning maavalitsuste arvestusviisi järele küll tülikam, kuid kui üldse eelarve täitmise jälgimisele tähtsust anda, tuleks kaaluda praegu valdades tarvitatava eelarveliste tulude ja kulude raamatute asetamist vastavate kartoteekidega ehk raamatutega, kus summade kirjutamine üksteise alla võimaldatud.

VIII. Mitme aasta raamatud.

Meil on maksev ühe aasta raamatute süsteem. Ainult vararaamat on mitme aasta peale ettenähtud. Soomes läbiviidud erikapitalide ja pikaajaliste laenude jaoks on raamatud, mis mitukümmend aastat kesta võivad — leheküljel 16 aasta jaoks lahtrid. Peale raamatute kulu kokkuhoiu on, raamatut lahtilüües, ülevaade teatud laenu ehk kapitali käigust ja protsentidest tema algusest käesoleva momendini. Sellel on asjaajamise suur tähtsus, mispärast põhimõtteliselt mitme aasta raamatute sisseseadmine võimaluse järele tarvilikuks tuleks tunnistada ja selle järele vastavad kavad koostada.

IX. Arvestamise lihtsus.

Soomes vallaomavalitsuste arvestuses tuuakse tegevuse tagajärjed puhtal kujul võlgadeta varanduse arve all varjamatult välja, kuna meil peidetakse ta varanduse kapitali (võrdne aktivas oleva kinnis- ja vallasvara arve summale) materjali kapitali, debitoride kapitalide, mitmenimeliste laenude ja eriarvete nimetuse alla, nii et

tulemusi võib väljaarvata ainult mõni eriteadlane. Ühenduses sellega on tarvilik muidugi ka kõigile kapitalidele vastavad summad aktivas leida, milles nad õieti seisavad. Arvestus ise vajab mitmenimelisi keerulisi arvesid ja üht operatsiooni tuleb mitu korda korrespondeerida, et ta saaks oma jäljed jätta vastavatele arvetele. Eriti palju raskusi sünnitab laenamine oma kapitalidest. Seda raskust tahab Vallaomavalitsuste seaduse eelnõu § 102 eriti suurendada ehk sundida olemasolevaid kapitaale surnud kapitalina seisma, nagu praegu toitulskapitali, kellel ta olemas, juba arvestuse raskuse pärast. Varanduste müügist saadud summad § 102 järele tuleksid ühisesse uute kinnisvarade muretsemise kapitali viia, kust neid võtta võib ilma tagasimaksuta.

Mis ja kuidas meie keerulise raamatupidamise lihtsustamiseks arvete valikus ja korrespondeerimises teha, see on eriline küsimus, mis vastava viisi kokkuseadja ülesandeks peab jääma, kuid põhimõttena tuleb võtta, Soome eeskuju kasutades, et meie raamatupidamise viise tuleb lihtsustada, et raamatupidamise kava (meetod) ei pea mitte nii kokkuseatud olema, et vallasekretärid võivad ainult imestada, kui targad need kokkuseadjad on ja kui rumalad nemad autorite kõrval, vaid et sekretärid oma ülesandega lahedalt hakkama saaksid ja vallaomavalitsuse tegelased ka raamatutest ja aruannetest lugeda oskaksid, kuidas nende valdade rahanduslise ja majanduslise seisukorraga lugu on. Ka ei tohiks kahekordne raamatupidamine oma arvestusviisiga seda näidata tahta, kui palju ta keerulisem on kui arvepidamine sinna juurde kokkukraabitava bilansiga, vaid ta peaks oma kujult kinnitama seda tõde, et kahekordne raamatupidamine ka vallaomavalitsuses lihtsam ja kindlam on, kui omaaegsed arvepidamised ja lihtraamatupidamised.

Et ka eelpool juba raamatupidamisse puutuvad küsimused raamatute vormisid on puudutanud, et tegelik elu juba on võinud näidata olemasolevate viiside puudusi, on maksvusel olevate viiside parandamine ehk uutega asetamine ilmtingimata tarviline — lihtsustamise ja asjata töö ärajätmise sihis.

H. Avikson.

Omavalitsuste päevauudised.

Omavalitsuste maaga varustamise seaduse eelnõu.

Omavalitsuste maaga varustamise seaduse eelnõu, mis tänavu sügisel Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esitati, on Riigikogu komisjonides juba pikemat aega läbivaatamisel.

Kuna eelnõu lahendamata, jättis valdade kasutada olnud maade küsimuse, mis Maaseadusega riigi omaks tunnistati, võttis Riigikogu Maakomisjon seaduse § 1-sse III. lõike juurde, mis kindlustab nende maade valdade nime peale kreposteerimist, kui need maad veel valdade käes on. Kuna osa sarnastest maadest juba valdadelt ära võetud, esines E. Maaomavalitsuste Liit Riigikogu Omavalitsuskomisjonile ettepanekuga, et seda uut lõiget täiendataks selles mõttes, et valdadele, kellelt Maaseaduse põhjal maad juba ära võetud, need võimaluse puhul tagasiantaks, ehk eitaval korral mujalt riigitagavara maadest vastavad maaalad.

Omavalitsuskomisjonis seletasid Põllutöoministeriumi esindajad, et küsimust saab lahendada valdade huvides V. V. määruse alusel (R. T. Nr. 33 — 1930), nii et Maakomisjoni poolt seadusesse võetud uus norm takistab ainult valdadele maade tagasiandmist. Selle seletuse põhjal kustutas Omavalitsuskomisjon 20. nov. s. a. Maakomisjoni poolt juurde võetud lisanduse, parandas aga seaduse § 6 E. Maaomaval. Liidu ettepaneku kohaselt. Senise redaktsiooni järele langes omaval. antud riigimaa riigimaks tagasi, kui omaval. seda selleks otstarbeks ei kasuta, milleks ta antud. Näit. vanadekodu jaoks antud maa ja hooned läheks riigile tagasi, kui sinna vanadekodu asemele lastekodu asutaks, ehk vana koolimaja läheks riigile tagasi, kui sinna vaestemaja üleviidaks. Selle suure arusaamatuse kõrvaldas Omaval. komisjon sellega, et redigeeris § 6 nii, et kinnisvarad jäävad omaval. omanduseks seni, kui neid üldkasulikkudeks otstarbeks kasutakse.

Väide, et Vabariigi Valitsuse eelpool nimetatud määrus valdade maade küsimuse lahendab, näis E. Maaomaval. Liidu juhatusel enam kui põhjendamata olema, mis pärast viimane otsustas küsimuse selgitamiseks samme astuda.

Nagu Ministeriumi kõrgemate ametnikkudega läbirääkimisel selgus, ei voi-

maldada täh. määrus suuremat hulka neist maadest valdadele tagasianda, mille omaks tunnistamiseks neil õigus. Sellepärast saatis E. Maaomavalitsuste Liit 25. nov. märgukirja Riigikogu Maakomisjonile, kus eelnõu uuesti läbivaatusele tuleb, et Omaval. komisjoni poolt kustutatud lõige uuesti kuid uues redaktsioonis üles võetaks, nimelt selles mõttes, et valdadele võimaldataks oma nime peale kinnitada enne maaseadust omanduseks saadud, kuid valla nime peale kinnistamata kinnisvarad, samuti ka maad, mis neile sihtvarandustena antud, vaatamata selle peale, kas neid praegu selleks samaks ehk muuks üldkasulikuks otstarbeks kasutatakse. Neile valdadele, kellelt maad juba võetud, tuleks sellesama seadusega kindlustada õigus riigimaatagavaradest vastutasuks tagasi saada vastavad maaalad ehk nende puudumisel rahalise tasu.

Küsimus tuli hiljem Maakomisjonis läbivaatamisele.

Korraldus kinnisvarade maksumäärade muudatuste kohta,

Maksude Valitsus saatis 5. nov. s. a. Nr. 744/H all Põllutöoministeriumile järgmise vahekirja:

Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus pöördus Maksude Valitsuse poole kirjaga 15. aprillist s. a. Nr. 378 all, juurelisades ärakirja Tori vallavalitsuse märgukirjast 20. märtsist s. a. Nr. 718 all, ja palus, et liikumata varanduste maksustamise asjas maksunimekirjades ja maksumäärades peale 1. märtsi muudatusi mitte ei tehtaks, vaid et tarviliste muudatuste tegemine nimekirjades saaks järgmise maksumäärade peale edasilükatud.

Nagu Riigi kinnisvarade Maksuameti ettekandest kõnesolevas asjas nähtub, on tänavu kinnisvarade maksunimekirjades muudatused vallavalitsustele teatavaks tehtud hilinemisega, mis tingitud olnud asiolust, et asjaomased andmed tähendatud maksuametis katastriametilt, kelle korralduses seisab katastri arhiiv ja selle juure kuuluvad andmed, liiga hilja kätte saadi. Et sarnane asjatoimetus soovitamata järeldusi annab ja maksunimekirja pidavates asutustes segadust ja üleliigset tööd kaasa toob, on selge. Seda silmaspidades leiab Maksudevalitsus, et teatava

maksuaasta kohta käivate ja maksuaasta algul katastriametil teadaolevate muudatuste teatamise edasilükkamine järgmise aasta peale mitte soovitatav pole, kuna see asiolu välja kutsuks paljude maksuobjektide tagantjärele maksustamise ja teistelt võetud maksu summade, kui üleliigsete, tagasimaksmise, seega mitme asutuse vahelist kirjavahetust sünnitaks ja üleliigset tööd juure tooks, pealegi osutuks mõningatel juhustel maksu summade kättesaamine küsitavaks ja isegi lootusetuks, ja arvab, et iga maksuaasta algul tuleks igasugused muudatused vallavalitsustele

teatavaks teha enne maksunimekirjade koostamise tähtaega vallavalitsustes.

Ülaltoodud arvesse võttes, palub Maksudevalitsus Põllutöoministeeriumi korraldust selleks, et iga maksuaasta algul katastriametis teadaolevate muudatuste kohta käivad andmed saaks katastriametil ilmtingimata ärasaadetud Riigi Kinnisvarade Makseametile aegsasti (kuni veebruarini) sarnase eeldusega, et viimasel võimalus jääks muudatused vallavalitsusele teatavaks teha enne maksunimekirjade koostamist (enne maksulehtede väljasaatmist).

E. Maaomaval. Liidu ja omavalitsuste tegevus.

E. Maaomavalitsuste Liidu juhatuse koosolek 20. novembril.

Koos on viis juhatuse liiget.

Omavalitsuste maaga varustamise seaduse eelnõuga, Liidu poolt Riigikogu Omavalitsuskomisjonile saadetud märgukirjaga selle eelnõu kohta tutvunedes ja ärakuulates informatsiooni Omavalitsuskomisjonis eelnõule osaks saanud muudatuste kohta, millest selgub, et eelnõu § 6 on vastavalt Liidu ettepanekule muudetud, kuna § I-se III. lõige, mis Maakomisjonis juurde võetud, kuid Omaval. komisjonis Põllutöomin. esindajate seletuste ja lubaduste põhjal väljajäetud, leiab juhatuse, et valdadele nende endiste maade tagasiandmine sedavõrd tähtis valdade olemasolule on, et küsimus tuleb Põllutöoministeeriumis kohe selgitada ja tarbekorral Maakomisjonile korrata oma ettepanekut — valdadele nende maade kindlustamise kohta.

Õppe- ja kasvatustöö ülevälve seaduse eelnõu kohta esineb Liidu esimees H. Lauri referaadiga ja vastava resolutsiooniga, mis vastu võetakse ja otsustatakse saata Riigikogu Hariduskomisjonile. Referaat ilmub tänases numbris iseseisva artiklina.

Veskitammi sildade ehituse ja korrashoiu juhtnõõride kavaga,

mis Teedeministeeriumi poolt kokkuseatud, ollakse nõus, leides vaid tarvilik olema seda täiendada mõningate selgitustega.

Jalgrataste registreerimise määruse

kava, mille koostanud juhatuse liige A.

E i c h e n b a u m, kutsub välja elava vaieluse valdade esindajate vahel. Uus kava tahab kaotada iga-aastaste jalgrattarubriiki väljaandmise vajaduse ja kaitseda jalgrattaid varguse eest. Et eelnõu puudutab ka linnu, otsustatakse eelnõu Linnade Liidule saata põhimõtteliseks seisukoha võtmiseks.

Omavalitsuste õiguste laiendamise

kohta alkoholiste jookide müügi lubade andmise ehk keelamise asjus on Koonga vallavolikogu Liidule ettepaneku teinud. Juhatuse otsustab samme astuda, et omavalitsustele needsamad õigused, mis neil on olemas seesjoomisega trahteriasutuste kohta, laiendataks ka teiste joogikohtade peale, mille avamiseks omaval. nõusolekut ei küsita, Koonga vallale soovitada aga ärakasutada rahvahäädletuse õigust keelu makmapanemiseks.

Omavalitsustegelaste kalender 1931.

Arvesse võttes käesoleva aasta kalendri minekut, otsustatakse 1931 a. kalendrit senisel kujul mitte väljaanda, sest nähtavasti kasutavad omaval. tegel. kalendrit, mille kahe aasta kalendaarium sees, ka kaheks aastaks. Selle asemel leitakse soovitatav olema 1931 a. „Maaomavalitsusele“ tabelkalender kaasa anda.

Liidu sekretäri vaba koht

otsustatakse väljakuulutada.

Maavalitsuste teedeosak. juhatajate

nõupidamine otsustatakse lähemal ajal kokkukutsuda mõningate päevakorrale tõusnud küsimuste selgitamiseks normaalse tegevuse huvides.

Riigikohtu seletused.

Kas vallavalitsus on õigustatud volitusele allakirjutajate teovõimet kontrollima ja selle kohta tõendusi välja andma?

Vastus eitav.

Ekslik on arvamus, et vallavalitsused on õigustatud mitte ainult allkirjade tõestamist toimetama, vaid volitusele allakirjutajate teovõimet kontrollima ja selle kohta tõendusi väljaandma, sest seadus säärast õigust vallavalitsustele ei ole annud. Asjaolu, et allkirja annud isiku kindlakstegemisel tuleb arvestada nende isikute isikutunnistusi, ei tähenda sugugi, et ka isiku teovõime kohta esitatud tõendusi võib vallavalitsus tõestada, kuna esimesel juhul on tegemist ainult allkirja andja isiku kindlakstegemisega, kuna viimasel juhul tuleb peale selle veel otsustada selle üle, kas on isik teovõimne ja õigustatud teise eest allakirjutama, milline asjaolude tõestamine antud seadusega notaritele.

(R. adm. t. nr. 236 I. — 1930.)

„Õigus“.

Kas valimisedel peab sisaldama tingimata kõike seda, mis linnavolikogude valimise seaduse (R. T. 84 — 1926) § 16. lisas ette nähtud, s. o. ka liitumise märkuse?

Vastus: eitav.

Ekslik on arvamus, et valimisedel peab sisaldama tingimata kõike seda, mis Linnavolikogude valimise seaduse § 16. lisas ette nähtud, s. o. ka liitumise märkuse, kuna sama seaduse § 28, mis käib valimisedeli kohta, nõuab ainult, et iga valimisedel peab sisaldama ühe kandidaatide nimekirja ilma mingi muudatuseta ja ümberpaigutamisetä ning nimekirja nimetuse, kui nimekiri oli sellega varustatud (§ 17), s. t. et valimisedelis peavad olema tähendatud samad kandidaadid ja samas järjekorras, nagu nad ka esitatud kandidaatidenimekirjas seisavad, ilma muudatuseta ja ümberpaigutuseta, ning nimekirja nimetus valimisedelis võib ju olla ka nimekirja liitumise teadaanne, kui sisseantud kandidaatidenimekirjas see olemas, kuid valimisedelit selle liitumise teadaande ärajätmine ei ole seaduse rikkumine.

(R. Adm. t. nr. 525 I. — 1930.)

„Õigus“.

Kas vallavolikogu võib volikogu liiget, kes puudunud mõjuvate põhjusteta kolmelt volikogu koosolekult järgimööda, lugeda oma otsusega volikogust mittelahkunuks?

Vastus: eitav.

Vallavalitsuse korralduse seaduse (R. T. 97 — 1926) § 74. nõue volikogu liikme kohta, kes puudunud mõjuvate põhjusteta kolmelt volikogu koosolekult järgimööda, on täiesti kateooriline ja ainult juhul, kui säärane volikogu koosolekult puudumine on olnud mõjuvatel põhjustel, ei arvata volikogu liiget volikogust lahkunuks. See asjaolu, et seaduses on öeldud, et volikogu otsusega loetakse volikogust lahkunuks, ei tähenda seda, et volikogule on piiramatu õigus jäetud ka seda vallavolikogu liiget, kes mõjuvate põhjusteta on kolmelt volikogu koosolekult järgimööda puudunud, mittelahkunuks tunnistada, vaid vallavolikogu otsus on tarvilik konstateerimiseks, et teatav volikogu liige oma faktilise puudumisega volikogu koosolekult on volikogu liikme õigused kaotanud ja et tema asemele tuleb volikokku kutsuda uus volinik.

(R. Adm. t. nr. 533 I. — 1930.)

„Õigus“.

Kas Eesti kodakondsusse mittekuuluva kaitsevälase perekond on õigustatud pensioni saama?

Vastus eitav.

Kaitsevälaste ja nende perekondade pensioni seaduse (R. T. 149 — 1924) §§ 1 ja 50 selgub, et kaitsevälaste ja nende perekondade pensioniõigus oleneb kaitsevälaste eneste pensioniõigusest. See tähendab, et nimetatud seaduse põhjal on õigustatud pensioni saama ainult niisuguste kaitsevälaste perekonnad, kes ka ise selle seaduse järele on õigustatud pensioni saama. § 90 p. 2-st nähtub kahtlemata, et selle seaduse põhjal on õigustatud pensioni saama ainult Eesti kodakondsusse kuuluv kaitsevälane, sest § 90 p. c. määrab, et teenistusest lahkunud kaitsevälasele lõpeb pensionimaksmine, kui pensionäär lahkub Eesti kodakondsusest. Pensionimaksmise eeltingimuseks kaitse-

väelasele on seega tema kuuluvus Eesti kodakondsusse, nagu § 91 p. b ja § 92 p. c järele on sama eeltingimus maksev kait-

seväelase perekonnaliikmete kohta.

(R. adm. t. nr. 331 II — 1930.)

„õigus“.

Küsimused ja vastused.

Küsimus Nr. 57. „Päevase“ mõiste kohta.

Rahukohtuniku käskotsusega on kodanikke RNS. §§ 38 ja 42 põhjal üksikult ja kokku trahvitud viie krooniga ehk maksujärelt kahe päevase arestiga.

Kui kaua tuleb kodanikke nimetatud otsuse põhjal valla arestikambris kinni hoida — kas kaks päeva või kaks ööd-päeva?

Vallasekretär.

Vastus:

Tähtaegade väljaarvamisel loetakse päevaks kakskümmendneli tundi.

Küsimus Nr. 58. Sunnitäite korraga seotud teadaannete edasisaatmise kohta vallavalitsuse kaudu.

Tsiviilkohtupidamise seaduse § 158-I muutmise seaduse R. T. nr. 30 — 1920 a. järele on kohtuotsuste põhjal võimaldatud politseikomissaridel, tema abil ja konstaablitel vallasvarast sunnitäite korras sisse nõuda kuni 200 krooni.

Näidatud seaduse teostamisel ei jäta ka politseikomissarid, tema abid ja konstaablid vallavalitsusi koormamata oma tööga. Nimelt on viimasel ajal mainitud ametnikud hakanud vallavalitsusele saama igasuguseid teadaandeid, mida allkirja vastu kätte anda nii tsiviilnõudjale, kostjale ja isikule, kellele on sunnitäiteks üleskirjutatud ja oksjonile määratud vara hõlme antud. Tähenatud tsiviilnõuded on tekkinud vekslivõlgade sissenõudmisest, kust politseikomissarid, komissari abid ja konstaablid saavad eritasa nõude summast väljakirjutatud teadaannetest ja sõidukulu enesele. Vallavalitsusel aga selle järele tuleb käskjala palka suurendada töörohkeste töitu ja lisaks sellele kanda postikulud eelmainitud ametnikkudele teadaannete II eks. tagasisaatmise puhul.

Kas on näidatud teadaandeid kohustatud vallavalitsus kätte toimetama? jätaval korral missuguse seaduse alusel?

M. vallasekretäri abi.

Vastus:

Ei ole kohustatud, sest küsimuses tähendatud juht toimivad politseiametnikud seaduste alusel, mis kohtupristavite kohta maksvad.

Küsimus Nr. 59. Kruusavedude arvestuse kohta.

Palun teid mulle küsimuste korras vastata, kuidas arvestatakse talviste kruusavedude juures kaugused kruusaaukudest, kas klassiteede või talveteede järele ja missugusel omadusel peavad olema kruusaaugul, et teda ametlikuks võidakse tunnista?

H. P.

Vastus:

Kruusavedu tuleb arvestada klassiteede järele, kui talveteed ei ole maavolikogu otsusega talvete-

deks tunnistatud, s. o. kui talveteed ei ole sarnased, et nad igal tingimisel vedu talvel võimaldaks. — Kruusaauke, mis küsimuses tüh. nõuetele vastaks, peab seaduslikes korras olema vastavate võimude poolt eramaast võõrandatud ehk riigimaast eraldatud.

Küsimus Nr. 60. Erikapitalidest laenude arvestamise kohta.

A. Looritsa süsteem. pearaamatus arvestatakse vallale eelarvega erikapitalidest laenatud summad järgmiselt:

Krediteeritakse eelarv. tulude arvet ja debiteeritakse saadaolevate laenude arvet, ühtlasi debiit. varandusseisu kahanem. ja kasv. arvet ning kredit. makstaolevate laenude arvet.

Palun seletust, kuidas toimida käesoleval juhul H. Aviksoni süsteem. žurnaal-pearaamatus, kuna selles saadaolevate laenude ja varandusseisu kahan.-kasvam. arved puuduvad?

Vallasekretäri abi.

Vastus:

Esimeses operat. debiteerida edasiantavate summade arvet ja krediteerida eelarveliste tulude arvet, teiseks debiteerida võlgadeta varanduse arvet, krediteerides laenude arvet. Kui see laen järgmisse aastasse ei ulata, võiks lihtsalt arvestada ka võlgadeta varanduse arve eelarvel. tulude arvele.

Kuulutakse maksvusetaks:

1) Juuli Kull'i hobusepass, väljaantud Mäksa vallavalitsusest 20. oktoobril 1922 a. Nr. 525 all.

2) Mihkel Jüri p. Pirsobobusepass, väljaantud Võlla vallavalitsusest 27. veebruaril 1923 a. Nr. 17 all.

3) Pauline Mittendorffi hobusepassid, väljaantud Mäetaguse vallavalitsusest 16. märtsil 1928 a. Nr. 255 all, 7. aprillil 1928 a. Nr. 264 all ja 7. aprillil 1928 a. Nr. 265 all.

4) Jaan Madissoni hobusepass, väljaantud Sangaste vallavalitsusest 16. augustil 1929 a. Nr. 96 all.

5) Anna Madissoni hobusepass, väljaantud Tarvastu vallavalitsusest 4. okt. Nr. 217 all.